

บทที่ ๓

เนื้อหาคำอนุโมทนาในพระพุทธศาสนา

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์เนื้อหาคำอนุโมทนาในพระพุทธศาสนา โดยจะเริ่มจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา นับตั้งแต่พระไตรปิฎก อรรถกถา กระทั่งถึงเนื้อหาคำอนุโมทนาในสังคมไทยตามลำดับ

๓.๑ เนื้อหาคำอนุโมทนาในพระวินัยปิฎก

ในพระวินัยปิฎกมีคำอนุโมทนา ๕ แห่ง คือ คัมภีร์มหาวรรค ๔ แห่ง, และคัมภีร์จุลวรรค ๑ แห่ง ดังนี้

๓.๑.๑ เรื่องพุทธานุญาตข้าวต้มและขนมหวาน

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ทายกผู้ตั้งใจถวายข้าวต้มแก่ภิกษุผู้สัณเฑาะฏแล้ว
ผู้ฉันอาหารที่ผู้อื่นถวายตามกาลสมควร
เขาได้ชื่อว่าตามเพิ่มให้ประโยชน์ ๑๐ ประการแก่ภิกษุ
คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ
นอกจากนั้นข้าวต้มย่อมบรรเทาความหิว ความกระหาย
ให้ลมเดินคล่อง ชำระลำไส้ และช่วยย่อยอาหาร
พระสุคตตรัสว่าข้าวต้มเป็นยา
ดังนั้น ผู้ที่ต้องการความสุขอันเป็นของมนุษย์ตลอดกาลนาน
และปรารถนาความสุขอันเป็นทิพย์ หรือปรารถนาความงาม
อันเป็นของมนุษย์ จึงควรถวายข้าวต้ม*

(๒) สาระสำคัญของคำอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) พรรณานานิสงส์ของการถวายข้าวต้ม ๔ ประการคือ ให้อายุ, ให้วรรณะ, ให้สุขะ, ให้พละ, ให้ปฏิภาณ และแสดงประโยชน์ข้าวต้มในปัจจุบันอีก ๖ ประการคือ บรรเทาความหิว ความกระหาย, ลมเดินคล่อง, ชำระลำไส้, ช่วยย่อยอาหาร, เป็นยา พร้อมทั้งเป็นวิบากกรรมนำมาซึ่งความสุขในโลกมนุษย์ ความสุขทิพย์ และความงามอันเป็นของมนุษย์

๒) เชื่อเชิญให้ผู้ปรารถนาอนิสงส์ดังกล่าวถวายข้าวต้ม

๓.๑.๒ เรื่อง มหาอำมาตย์สุณิระและวัสสการะ (สุณิธวัสสการวัตถุ)

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

บัณฑิตอยู่ในที่ใด ครั้นเลี้ยงดูท่านผู้มีศีล ผู้สัณเฑาะฏ
ประพาสปิณฑมหารายในที่ที่ตนอยู่นั้น พึงอุทิศทักษิณ
แก่เหล่าทวยเทพผู้สถิตอยู่ในที่นั้น ทวยเทพเหล่านั้นอันเขา
บูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบ อันเขานับถือแล้ว ย่อมนับถือตอบ
จากนั้นย่อมอนุเคราะห์บัณฑิตนั้นเป็นการตอบแทนคุณมารดา

อนุเคราะห์บุตรผู้เกิดแต่อกตั้งนั้น ผู้ที่ทวยเทพอนุเคราะห์
แล้วย่อมพบเห็นแต่สิ่งที่เจริญทุกเมื่อ^๒

(๒) สารระคำอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงลักษณะของบัณฑิตว่า อยู่ที่ใดก็ให้การอุปถัมภ์บำรุงท่านผู้มีศีล สำรวม ประพฤติพรหมจรรย์ ครั้นแล้วก็อุทิศบุญกุศลนั้นแก่เหล่าทวยเทพทั้งหลาย ส่งผลให้ได้รับสิ่งดีงามเป็นการตอบแทนมีประการต่าง ๆ เช่น ได้รับการบูชา การนับถือ ได้พบเห็นแต่สิ่งที่ดีงาม

๒. เนื้อหาอนุโมทนาเป็นการแสดงความชื่นชมอยู่ในตัว

๓.๑.๓ เรื่อง เกณียขุณฺณถวายน้าอัฐฐบาล (เกณียขุณฺณวัตถุ)

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ยัญพิธีมีการบูชาไฟเป็นประธานสาวิตตีฉันทเป็นประธาน
ของพระเวท มหาสมุทรเป็นประธานของแม่น้ำดวงจันทร์เป็น
ประธานแห่งดาวนักษัตร ดวงอาทิตย์เป็นประธานแห่งสิ่งที่
ร้อน ฉันทไศพระสงฆ์ก็เป็นประธานของทวยเทพผู้มั่งบุญถวาย
ทานอยู่ ฉันทนั้น^๓

(๒) สารระคำัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงความสำคัญเชิงเปรียบเทียบคู่ขนานใหญ่-เล็ก, มาก-น้อย
ของสิ่งต่าง ๆ ในโลก ๖ ประเภท คือ ๑) ในยัญพิธีกรรมทั้งหลาย การบูชาไฟสำคัญหรือยิ่งใหญ่ที่สุด, ๒) ในคัมภีร์พระเวท บทฉันท (สัหิตะ) สำคัญกว่าบทอื่นๆ, ๓) ในแม่น้ำ มหาสมุทรใหญ่ที่สุด ๔) ในหมู่
ดาว ดวงจันทร์ใหญ่ที่สุด ๕) ในของร้อน ดวงอาทิตย์ร้อนที่สุด ๖) ในการถวายทาน พระสงฆ์สำคัญ
ที่สุด

๓.๑.๔ เรื่อง นางวิสาขากราบทูลขอพร (วิสาขาวัตถุ)

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

สตรีใดเมื่อให้ข้าวและน้ำก็เบิกบานใจมีศีล เป็นสาวิกาของ
พระสุคตครอบงำความตระหนี่ ให้ทานซึ่งเป็นหนทาง
สวรรค์เป็นเครื่องบรรเทาความโศก นำสุขมาให้สตรีนั้น
อาศัยหนทางที่ไม่มีธูลี ไม่มีกิเลสยวนใจย่อมได้กำลังและ
อายุทิพย์ เธอผู้ประสพบุญ มีความสุขมีพลานามัย
ย่อมปลื้มใจในชาวสวรรค์ตลอดกาลนาน^๔

(๒) สารระคำัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงอานิสงส์ของท่าน ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เป็นหนทางแห่ง
สวรรค์ ๒) เป็นเครื่องบรรเทาความโศก นำความสุขมาให้ ๓) ได้กำลัง และอายุอันเป็นทิพย์ พร้อม

^๒วิ.ม.(ไทย) ๕/๒๘๖/๑๐๒.

^๓วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๐๐/๑๓๒.

^๔วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๑/๒๒๕.

กันนี้ก็ได้แสดงเจื่อนใจหรือเหตุปัจจัยประกอบ คือ ผู้ให้ต้อง ๑) มีใจเบิกบาน คือให้ทานด้วยจิตใจยินดี ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ๒) มีศีล

๓.๑.๕ เรื่อง พุทธานุญาติวิหาร (วิหารานุชานนะ)

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้ายนอกจากนั้น
ยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็นนอกจากนั้น
ยังป้องกันลมและแดดอันร้อนจัดที่เกิดขึ้น
การถวายวิหารแก่เพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้งพระพุทเจ้า
ทั้งหลายทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ
เพราะฉะนั้น ผู้ฉลาดเมื่อเห็นประโยชน์ของตน
พึงสร้างวิหารอันรื่นรมย์ถวายภิกษุผู้พหุสูติให้อยู่ในที่นี้เกิด
อีกประการหนึ่ง ผู้เป็นบัณฑิตมีจิตเลื่อมใสในภิกษุพหุสูติ
ผู้ปฏิบัติตรง พึงถวายข้าว น้ำ ผ้าและเสนาสนะอัน
ควรแก่ท่านเหล่านั้น ท่านเหล่านั้นย่อมแสดงธรรมอันเป็น
เหตุบรรเทาสรรพทุกข์แก่เขาซึ่งเมื่อเขารู้ทั่วถึงแล้วจะเป็นผู้ไม่
มีอาสวะปรินิพพานได้ในชาติ^๕

(๒) สาระสำคัญของอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงอานิสงส์หรือประโยชน์เสนาสนะ ช่วยป้องกันอันตราย ๘
อย่าง คือ สัตว์ร้าย, งู, ยุง, ฝน ลม, หนาว, เย็น, ลม และแดด พระพุทเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญการ
ถวายวิหาร หรือที่อยู่อาศัยว่าเป็นทานอันเลิศ และแสดงอานิสงส์อันยิ่งขึ้นไปอีกว่า เป็นเหตุให้พ้นทุกข์
มีนิพพานเป็นที่สุด

๒) ชื่นชมผู้ถวายเสนาสนะ ตลอดจนถวายข้าว น้ำ ผ้า ว่าเป็น
บัณฑิต

สรุป จากตัวอย่างอนุโมทนาในพระวินัยปิฎกจำนวน ๕ เรื่อง สรุปประเด็นดังนี้

(๑) เนื้อหาอนุโมทนามุ่งแสดงอานิสงส์ของการถวายอาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม และ
เสนาสนะว่า ผู้ทำจะได้รับผลอย่างไรบ้าง อานิสงส์ที่แสดงมีทั้งส่วนที่เป็นปัจจุบัน และส่วนที่เป็น
อนาคต หรืออานิสงส์ในภพหน้าต่อไป

อานิสงส์ที่เป็นปัจจุบัน เช่น แสดงอานิสงส์ของการถวายข้าวต้มว่า ช่วยบรรเทาความ
หิว ความกระหาย, ลมเดินคล่อง, ขำระลำไส้, ช่วยย่อยอาหาร, เป็นยา แสดงอานิสงส์ของการถวาย
เสนาสนะว่า ช่วยป้องกันอันตราย ๘ อย่าง คือ สัตว์ร้าย, งู, ยุง, ฝน ลม, หนาว, เย็น, ลม และแดด

อานิสงส์ที่เป็นอนาคต เช่น เป็นเหตุให้บังเกิดในสวรรค์, ได้อายุ วรรณะ สุขะ พละ
อันเป็นทิพย์

(๒) จุดมุ่งหมายของการแสดงอานิสงส์ เพื่อให้ทายก (ผู้ให้) เกิดความปิติ ยินดี มีใจ
ชวนถวายในกุศลกรรมให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

^๕วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๔๕/๔๑.

๓.๒ เนื้อหาคำอนุโมทนาในพระสูตรตันตปิฎก

ในพระสูตรตันตปิฎก มีคำอนุโมทนา ๗ แห่ง คือ คัมภีร์ทีฆนิกาย ๑ แห่ง, มัชฌิมนิกาย ๑ แห่ง, สังยุตตนิกาย ๑ แห่ง, อังคุตตรนิกาย ๑ แห่ง, และขุททกนิกาย ๓ แห่ง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๒.๑ เรื่อง มหาปริพพานสูตรตอนว่าการอนุโมทนาแก่สุณิธะพราหมณ์และวัสสการะพราหมณ์

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

บัณฑิตอยู่ในที่ใด เลี้ยงดูท่านผู้มีศีล
ผู้สรวม ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ตนอยู่นั้น
พึงอุทิศทักษิณาแก่เหล่าเทวดาผู้สถิตอยู่ในที่นั้น
เทวดาเหล่านั้นอันเขาบูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบ
อันเขานับถือแล้ว ย่อมนับถือเขาตอบ
จากนั้นย่อมอนุเคราะห์บัณฑิตนั้นเป็นการตอบแทน
ดุจมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้เกิดแต่อก
ดังนั้น ผู้ที่เทวดาอนุเคราะห์แล้ว
ย่อมพบเห็นแต่สิ่งที่เจริญทุกเมื่อ^๖

(๒) สารสำคัญของคำอนุโมทนา มีเนื้อหาซ้ำกับมหาวรรคแห่งพระวินัยปิฎก ผู้วิจัยได้กล่าวสรุปรายละเอียดไว้แล้ว จึงไม่กล่าวซ้ำอีก

๓.๒.๒ เรื่อง พระพุทธเจ้าทรงทำอนุโมทนาแก่เกณียขุฎิ

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ยัญพิธีมีการบูชาไฟเป็นประธานสาวิตตัตถ์เป็นประธาน
ของพระเวท มหาสมุทรเป็นประธานของแม่น้ำดวงจันทร์เป็น
ประธานแห่งดาวนักษัตร ดวงอาทิตย์เป็นประธานแห่งสิ่งที่
ร้อน ฉันทิพระสงฆ์ก็เป็นประธานของทายกผู้มั่งบุญถวาย
ทานอยู่ ฉันทัน^๗

(๒) สารสำคัญของคำอนุโมทนา มีเนื้อหาซ้ำกับมหาวรรคแห่งพระวินัยปิฎก ผู้วิจัยได้กล่าวสรุปรายละเอียดไว้แล้ว จึงไม่กล่าวซ้ำอีก

๓.๒.๓ เรื่อง ปฐมอนาถปิณฑิกสูตร

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ผู้ใดมีศรัทธาในพระตถาคตตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว มีศีลอันงาม
ที่พระอริยชอบใจ (และ) สรรเสริญ มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์
และมีความเห็นตรง บัณฑิตทั้งหลายเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัด
สน ชีวิตของเขาก็ไม่สูญเปล่า เพราะเหตุนี้ ผู้มีปัญญาเมื่อระลึก

^๖ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๕๓/๙๗.

^๗ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๐๐/๔๙๙.

ถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ควรหมั่นประกอบศรัทธา
ศีล ความเลื่อมใส และการเห็นธรรม^๔

(๒) สารสำคัญของอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงคุณลักษณะของคนรวย หรือผู้ไม่ขัดสนในมุมมองของ
พระพุทธศาสนาว่าต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ ๔ ประการ คือ ๑] มีศรัทธามั่นคง ๒] มีศีลที่อัน
งาม ๓] มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ ๔] มีความเห็นตรง

๒) สรรเสริญผู้ประกอบด้วยคุณธรรมเหล่านี้ ชื่อว่ามีชีวิตไม่สูญ
เปล่า ผู้มีปัญญาจึงควรหมั่นประกอบในคุณธรรม ๔ ประการ คือ ศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และการ
เห็นธรรม

๓.๒.๔ เรื่อง มนาปทายีสูตร

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ผู้ให้ของที่น่าพอใจ ย่อมได้ของที่น่าพอใจผู้ใดให้
เครื่องนุ่งห่ม ที่นอน ข้าว น้ำและปัจจัยมีประการต่าง ๆ
แก่ท่านผู้ประพฤติตรง ด้วยความพอใจสิ่งของที่ให้ไปแล้ว
นั้น เป็นของที่บริจาคแล้วสละแล้ว ไม่คิดเอาคืนผู้นั้นชื่อ
ว่าเป็นสัตบุรุษผู้ชัดว่าพระอรหันต์เปรียบด้วยนาบุญบริจาค
สิ่งที่บริจาคได้ยากให้ของที่น่าพอใจ ย่อมได้ของที่น่าพอใจ
ผู้ให้ของที่น่าพอใจ ย่อมได้ของที่น่าพอใจผู้ให้ของที่เลิศ
ย่อมได้ของที่เลิศผู้ให้ของที่ดี ย่อมได้ของที่ดีและผู้ให้ของ
ที่ประเสริฐ ย่อมเข้าถึงสถานที่ประเสริฐนรชนใดให้ของที่ดี
เลิศ ให้ของที่ดีและให้ของที่ประเสริฐนรชนนั้น จะเกิดใน
ใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศในทันที^๕

(๒) สารสำคัญของอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงอานิสงส์ของการให้เป็นคู่ ๆ เช่น ให้ของที่ชอบใจ ย่อมได้
สิ่งที่ชอบใจ ให้ของเลิศ ย่อมได้ของเลิศ ให้ของประเสริฐ ย่อมได้ถึงฐานะอันประเสริฐ เป็นต้น สุดท้าย
แสดงอานิสงส์ในภพหน้าต่อไปว่า เกิดในที่ดี ๆ ก็จะมีอายุยืน และมียศ

๒) แสดงเงื่อนไข คือคุณธรรมของผู้รับ (ปฎิภาทก) ว่าจะต้องเป็นผู้
ประพฤติตรง เป็นผู้ไกลจากกิเลส หรือเป็นพระอรหันต์ผู้เป็นนาบุญอันเลิศ

๓) แสดงเงื่อนไข คือคุณธรรมของผู้ให้ (ทายก) ว่า จะต้อง
ประกอบด้วยความพอใจ (ศรัทธา), ไม่ตระหนี่

๓.๒.๕ เรื่อง ติโรกฐทสูตร

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

พวกเปรตพากันมาสู่เรือนของตน บ้างยืนอยู่ที่ฝาเรือน
ด้านนอกบ้าง ยืนอยู่ที่ทางสี่แพร่ง สามแพร่งบ้าง ยืนพึงอยู่ที่
บานประตู เมื่อมีข้าวและน้ำดื่มมากมาย เมื่อของเคี้ยวของ

^๔ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๒๒/๕๔๐.

^๕ อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๓๒.

กินถูกจัดเตรียมไว้แล้ว ญาติสักคนก็ไม่นึกถึงเปรตเหล่านั้น เพราะกรรมของสัตว์เหล่านั้นเป็นปัจจัย เหล่าชนผู้อนุเคราะห์ ย่อมถวายอาหารและน้ำดื่มที่สะอาดประณีต เหมาะแก่พระสงฆ์ ตามกาล อุทิศให้ญาติทั้งหลาย (ที่เกิดเป็นเปรต) อย่างนี้ว่า ขอทานนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของเราขอญาติทั้งหลาย จงเป็นสุขเถิด ส่วนญาติที่เกิดเป็นเปรตเหล่านั้นพากันมา ประชุมพร้อมกัน ณ ที่ให้ทานนั้นย่อมอนุโมทนาในอาหาร และน้ำดื่มเป็นอันมากโดยเคารพว่าเพราะเหตุแห่งญาติเหล่า ใด พวกเราจึงได้สุขสมบัติเช่นนี้ขอญาติเหล่านั้นของพวก เราจงมีอายุยืน

อนึ่ง การบูชา ญาติผู้เป็นทายกก็ได้ทำแก่พวก เราแล้ว และทายกก็ไม่ไร้ผล ในเปตวิสัยนั้น ไม่มีกิเลสกรรม (การทำไรไถนา) ไม่มีโครักขกรรม (การเลี้ยงวัวไถนา) ไม่มีพาณิขกรรม (การค้าขาย) เช่นนั้น การแลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงิน ก็ไม่มีผู้ที่ตายไปเกิดเป็นเปรตในเปตวิสัยนั้น ดำรงชีพด้วยผลทานที่พวกญาติอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้ น้ำฝนที่ตกลงมาในที่ดอนย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่ม ฉันท ทานที่ ทายกอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้ ย่อมสำเร็จผลแน่นอนแก่พวก เปรต ฉันทนั้นเหมือนกันห้วงน้ำที่เต็มย่อมยังสมุทรสาครให้ เต็มเปี่ยม ฉันท ทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้ ย่อมสำเร็จแก่เปรตทั้งหลาย ฉันทนั้นเหมือนกัน กุลบุตรเมื่อ ระลึกถึงอุปการะที่ญาติผู้ละไปแล้ว(เปรต)เคยทำไว้ในกาล ก่อนว่า ผู้นั้นได้ให้สิ่งนี้แก่เรา ได้ทำสิ่งนี้แก่เรา ได้เป็นญาติ มิตร และสหายของเรา ก็ควรถวายทักษิณาทานอุทิศให้แก่ ญาติผู้ละไปแล้ว การร้องให้ ความเศร้าโศก หรือความรำให้ คร่ำครวญอย่างอื่นใด ใคร ๆ ไม่ควรทำเลย เพราะการ ร้องให้ เป็นต้นนั้นไม่เป็นประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ญาติทั้งหลายก็ยังคงสภาพอยู่อย่างนั้น

ส่วนทักษิณาทานนี้แล ที่ตั้งไว้ดีแล้วในพระสงฆ์ ย่อมสำเร็จประโยชน์เกื้อกูลสิ้นกาลนานแก่หมู่ญาติที่เกิดเป็น เปรตนั้น โดยพลันทีเดียว ญาติธรรมนั้นนันท่านแสดง ออกแล้ว การบูชาญาติที่ตายไปเป็นเปรต ท่านทำอย่าง ยิ่งใหญ่แล้วทั้งกำลังกายของภิกษุ ท่านก็เพิ่มให้แล้ว เป็นอันว่าท่านสั่งสมบุญไว้มิใช่น้อยเลย^{๑๐}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

^{๑๐} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๑-๑๒/๑๕-๑๗.

๑) แสดงถึงผลกระทบที่เปรตได้รับคือ แม้จะมายืนรอรับส่วนบุญ แต่
ก็ไม่มีใครระลึกถึง

แสดงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเปรตว่า ไม่มีกิจกรรม ไร่กรรข
กรรม พานิชยกรรม หรือการซื้อขายแลกเปลี่ยนเหมือนโลกมนุษย์ เปรตดำรงชีวิตอยู่ด้วยส่วนบุญ
และจะได้รับก็ต่อเมื่อคนอุทิศให้เท่านั้น

แสดงวิธีปฏิบัติต่อเปรตเหล่านั้น โดยการให้ทานในพระสงฆ์ แล้ว
อุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรตเหล่านั้น

เปรียบเทียบผลทานว่าถึงแก่เปรตเหล่านั้นอย่างไร โดยวิธีการ
อุปมาให้เห็นถึงว่า ห่วงน้ำที่เต็มแล้ว ย่อมยังสมุทรสาครให้เต็มเปี่ยมได้ หรือเปรียบเหมือนฝนตกในที่
ดอน ย่อมไหลไปในที่ลุ่ม

แนะนำให้ระลึกนึกถึงความเกี่ยวข้องในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง
เช่น อาจเคยเป็นญาติ เป็นเพื่อนของเรา เคยทำสิ่งนั้น สิ่งนี้ให้แก่เรา แล้วทำตอบแทนอุปการะแก่
เปรตเหล่านั้น โดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศล

ความเศร้าโศก การร้องไห้ คร่ำครวญ พิโรธพินถึงคนที่ตายแล้ว
ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ และไม่ควรกระทำ แต่หากมุ่งหวังประโยชน์ ก็ควรถวายทักษิณอุทิศส่วนกุศล
ไปให้ ทักษิณานอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ก็ยังเป็นการตามเพิ่มให้กำลังแก่พระสงฆ์
อีกโสดหนึ่งด้วย

๓.๒.๖ เรื่อง ปาฏิคาโมยยะ

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

บัณฑิตอยู่ในที่ใด เลี้ยงดูท่านผู้มีศีล
ผู้สัรรวม ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ตนอยู่นั้น
พึงอุทิศทักษิณาแก่เหล่าเทวดาผู้สถิตอยู่ในที่นั้น
เทวดาเหล่านั้นอันเขาบูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบ
อันเขานับถือแล้ว ย่อมนับถือตอบ
จากนั้นย่อมอนุเคราะห์บัณฑิตนั้นเป็นการตอบแทน
คุณมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้เกิดแต่อก ฉะนั้น
ดังนั้น ผู้ที่เทวดาอนุเคราะห์แล้ว
ย่อมพบเห็นแต่สิ่งที่เจริญทุกเมื่อ^{๑๑}

(๒) สารสำคัญของอนุโมทนา แสดงไว้แล้วในคัมภีร์มหาวรรคแห่งพระวินัย
ปิฎก และที่อธิบาย มหาวรรคแห่งพระสุตตันตปิฎก ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาไว้แล้ว จึงไม่กล่าวซ้ำอีก

๓.๒.๗ เรื่อง เสลสูตรพระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนแก่ภณียชฎิล

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

การบูชาไฟเป็นการบูชาอันประเสริฐ
ว่าด้วยเรื่องฉันท สิวตริฉันทเป็นฉันทอันดับแรก

^{๑๑}ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๗๖/๓๓๖.

พระราชาเป็นประมุขของมนุษย์ทั้งหลาย
 สมุทรรสาครเป็นศูนย์รวมแห่งแม่น้ำทั้งหลาย
 ดาวนักษัตรทั้งหลาย มีดวงจันทร์เด่นสกา
 มวลความร้อนมีดวงอาทิตย์เป็นเจ้า
 หมู่ชนผู้มุ่งแสวงบุญอยู่มีพระสงฆ์เท่านั้น
 เป็นทางเจริญแห่งบุญแท้จริงของผู้บูชา^{๑๒}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** ปราบฏแล้วในคัมภีร์มหาวรรคในพระวินัยปิฎก และที่มนิบาย มหาวรรคแห่งพระสุตตันตปิฎก ผู้วิจัยสรุปไว้แล้ว จึงไม่กล่าวซ้ำอีก

สรุป อนุโมทนาที่พบในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ๗ เรื่อง สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

- ๑) แสดงความชื่นชม ยินดีต่อผู้เป็นบัณฑิต ฉลาดในการชวนชวยกุศลในโอกาสต่าง ๆ อยู่เนื่อง ๆ
๒. แสดงหลักการที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญว่า จะได้บุญมากหรือน้อย ย่อมมีความสัมพันธ์ระหว่างทายก (ผู้ให้) และปฏิคาหก (ผู้รับ) กล่าวคือ ทายกย่อมประกอบด้วยศรัทธา มีความเลื่อมใส มีศีล ตั้งอยู่ในกัลยาณธรรม ส่วนปฏิคาหก ต้องเป็นเนือนาบุญที่ดี (พระอรหันต์)
๓. พรรณนาอานิสงส์ของการทำบุญว่า ย่อมส่งผลให้ประสบความดีงาม ความเจริญ
๔. แสดงผลของการกระทำความดีและกรรมชั่ว และวิธีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้เปตชนทั้งหลาย

๓.๓ เนื้อหาคำอนุโมทนาในคัมภีร์อรรถกถา

ในคัมภีร์อรรถกถา นับตั้งแต่อรรถกถาพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก มีคำอนุโมทนา ๑๗ แห่ง แบ่งเป็นอรรถกถาพระวินัยปิฎก ๑ แห่ง อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ๑๕ แห่ง และอรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก ๑ แห่ง ดังนี้

๓.๓.๑ อรรถกถาพระวินัย มี ๑ เรื่องได้แก่เรื่อง พระเจ้าอโศกมหาราชตรัสถามสามเณร

- (๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้
 ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย,
 ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย^{๑๓}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** แสดงเนื้อหาหลักธรรมเรื่องประโยชน์ และโทษ ความไม่ประมาทว่าเป็นทางไม่ตาย และความประมาทว่าเป็นทางแห่งความตาย ไม่พบเนื้อหาการตั้งจิตปรารภนา

๓.๓.๒ อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก พบจำนวน ๑๕ เรื่อง ดังนี้

^{๑๒}พ.ส. (ไทย) ๒๕/๕๗๔/๖๓๙.

^{๑๓}วิ.ม.หา.อ.(ไทย) ๑/๑/๘๕๕.

๓.๓.๒.๑ เรื่อง พระมหามิตตเถระผู้อยู่จำพรรษาในถ้ำกสกะ, พระมาลียเทวเถระผู้บำเพ็ญวิปัสสนา, พระสารีบุตรอนุโมทนาแก่ภรรยานายปุลณณะ และพระพุทธานุโมทนาว่าวิปัสสนาอนุโมทนาแก่นายจุลกาล

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

- ๑) จงมีความสุขเถิด^{๑๔}
- ๒) ขอท่านจงเป็นสุขจงพ้นจากทุกข์^{๑๕}
- ๓) ขออภัยของนางจงเต็มเทอญ^{๑๖}
- ๔) จงเป็นอย่างนั้นเถิด^{๑๗}

(๒) สารสำคัญของอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) สารของอนุโมทนาทั้ง ๔ เรื่อง เป็นคำอวยพรทั้งหมด รายละเอียดแสดงความปรารถนาให้มีความสุข พ้นจากความทุกข์ ประสบสิ่งที่พึงปรารถนา

๒) คำว่า อภัย คำอนุโมทนาที่ ๓ ในคัมภีร์อรรถกถาไม่ได้อธิบายไว้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า น่าจะเป็นเรื่องของความปรารถนา เพราะบริบทของเรื่อง ขณะเกลี้ยข้าวลงในบาตรของพระเถระ นางได้เอ่ยขึ้นว่า ขอดิฉันจงพ้นจากชีวิตยากเข็ญในโลกนี้^{๑๘}

๓.๓.๒.๒ เรื่อง พระปัจเจกพุทธเจ้าอนุโมทนาแก่ชาวเมืองผู้ถวายบิณฑบาตคนหนึ่ง

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

- สิ่งที่ท่านต้องการแล้วปรารถนาแล้ว
- จงสำเร็จพลันเถียว
- ความดำรงเต็มหมดเหมือนพระจันทร์เพ็ญ ๑๕ ค่ำฉะนั้น
- สิ่งที่ท่านต้องการแล้วปรารถนาแล้ว
- จงสำเร็จพลันเถียวความดำรงเต็มหมด
- เหมือนมณีมีประกายโชติช่วงฉนั้น^{๑๙}

(๒) สารสำคัญของอนุโมทนา ลักษณะเป็นการอวยพร ขอให้ได้ หรือสำเร็จในสิ่งที่พึงปรารถนาจงทุกประการ สำนวนแปลใช้คำว่า “จงเต็ม” เหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ และมณีมีประกายโชติช่วง ช่วยเสริมความให้เกิดความไพเราะยิ่งขึ้น

๓.๓.๒.๓ เรื่อง พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่หญิงโสเภณีชื่อสิริมา

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

- พึงชำนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธพึงชำนะ
- คนไม่ดีด้วยความดีพึงชำระคนตระหนี่ด้วยการให้

^{๑๔} ส.ม.อ. (ไทย) ๕/๑/๒๕๖.

^{๑๕} อ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๑/๖๓.

^{๑๖} อ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๒/๑๓๒.

^{๑๗} พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๓๓.

^{๑๘} อ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๒/๑๓๒.

^{๑๙} อ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๓๐๘.

ฟังชำนะคนพูดเท็จด้วยคำจริง^{๒๐}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** แสดงหลักธรรมคือวิธีเอาชำนะคน ๓ ประเภท ได้แก่ ๑) ชำนะคนโกรธด้วยความไม่โกรธ ๒) ชำนะคนไม่ดีด้วยความดี ๓) ชำนะคนตระหนี่ด้วยการให้ และ ๔) ชำนะคนพูดเท็จด้วยคำจริง

๓.๓.๒.๔ เรื่อง พระพุทธเจ้าอนุโมทนาแก่พระนางสุปปาวสา

(๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

สุปปาวสาริยสาวิกาผู้ถวายโภชนะชื่อว่าให้ฐานะทั้ง ๕ แก่พวก ปุริคาหกคือให้อายุให้วรรณะให้สุขให้พละให้ปฏิภาณ. ก็แลผู้ให้อายุย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งอายุทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ฯลฯ ผู้ให้ปฏิภาณย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งปฏิภาณทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์^{๒๑}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** แสดงอานิสงส์ของการถวายโภชนะว่า เท่ากับเป็นการให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ และเมื่อให้แล้วย่อมได้รับอายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณทั้งที่เป็นทิพย์ และที่เป็นของมนุษย์

๓.๓.๒.๕ เรื่อง พระสารีบุตรอนุโมทนาแก่บัณฑิตพร้อมชาวเมืองราชคฤห์

(๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายทายกคนหนึ่งถวายทานด้วยตนเอง (แต่) ไม่ชักชวนคนอื่น, ทายกนั้นย่อมได้โภคสมบัติในที่แห่งตนเกิดแล้วๆ (แต่) ไม่ได้บริวารสมบัติ, คนหนึ่งชักชวนคนอื่นส่วนตนเองไม่ถวาย, ผู้นั้นย่อมได้บริวารสมบัติในที่แห่งตนเกิดแล้วๆ (แต่) ไม่ได้โภคสมบัติ, คนหนึ่งแม้ตนเองก็ได้ถวายแม้คนอื่นก็ไม่ชักชวน, ผู้นั้นย่อมไม่ได้แม้วัตถุมาตราว่าข้าวปลายเกเรียนพอ่อมท้องย่อมเป็นคนอนาถาหาปัจจัยมิได้ในที่แห่งตนเกิดแล้วๆ คนหนึ่งทั้งตนเองก็ถวายทั้งชักชวนคนอื่นผู้นั้นย่อมได้ทั้งโภคสมบัติทั้งบริวารสมบัติในที่แห่งตนเกิดแล้วๆ สิ้นร้อยอัตภาพบ้างพันอัตภาพบ้างแสนอัตภาพบ้าง^{๒๒}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงคุณลักษณะของผู้ให้ทาน ๔ ประเภท คือ ๑) ให้เอง แต่ไม่ชวนผู้อื่น ๒) ชวนคนอื่น แต่ไม่ตนไม่ทำ ๓) ทำเองด้วย ชวนคนอื่นด้วย และ ๔) ตนก็ไม่ทำ คนอื่นก็ไม่ชวน

๒) แสดงอานิสงส์ที่จะได้รับ ๔ ประการคือ ๑) ให้เอง แต่ไม่ชวนผู้อื่น ผลที่ได้รับคือ มีโภคทรัพย์ แต่ขาดบริวาร ๒) ชักชวนคนอื่น แต่ตนไม่ทำ ผลที่ได้รับคือ มีบริวาร แต่ขาดโภคทรัพย์ ๓) ทำเองด้วย ชวนคนอื่นได้ ผลที่ได้รับคือ มีทั้งโภคทรัพย์ และบริวาร ๔) ตนก็ไม่ทำ คนอื่นก็ไม่ชวน ผลที่ได้รับคือ ขาดทั้งโภคทรัพย์ และบริวาร

^{๒๐}อง.ทุก.อ. (ไทย) ๑/๒/๑๓๗.

^{๒๑}อง.ทุก.อ. (ไทย) ๑/๒/๑๓๘.

^{๒๒}ข.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๐๘.

๓.๓.๒.๖ เรื่อง พระพุทธเจ้าอนุโมทนาแก่บิดาของนายโคฆาต

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

บัดนี้ท่านเป็นดุจใบไม้เหลือง, อนึ่ง บุรุษแห่ง
แห่งพระยายม (คือความตาย) ปรากฏแก่ท่านแล้ว
ท่านตั้งอยู่ใกล้ปากแห่งความเสื่อม, อนึ่งแม่เสปียงทาง
ของท่านก็ยังมี. ท่านนั้นจงทำที่พึงแก้ตน, จงรีบ
พยายามจงเป็นบัณฑิตท่านกำจัดมลทินได้แล้ว
ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนินจกถึงอริยมอันเป็นทิพย์.

บัดนี้ท่านเป็นผู้มีวัยอันชรานำเข้าไปแล้ว, เป็นผู้
เตรียมพร้อมเพื่อจะไปสำนักของพระยายม,
อนึ่งแม่ที่พักในระหว่างทางของท่านก็ยังมี,
อนึ่งถึงเสปียงทางของท่านก็หาไม่, ท่านนั้นจงทำ
ที่พึงแก้ตน, จงรีบพยายามจงเป็นบัณฑิตท่านเป็น
ผู้มีมลทินอันกำจัดได้แล้วไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน
จกไม่เข้าถึงชาติชราอีก.^{๒๓}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) ตักเตือนไม่ให้ประมาทในชีวิตด้วยการพิจารณาสังขารของ
ตนเองว่า บัดนี้ชราภาพแล้ว เป็นเหมือนใบไม้เหลือง ใกล้พระยายม หรือใกล้ปากทางแห่งความเสื่อม
ทุกขณะ จากนั้นจึงชี้ให้เห็นความบกพร่องว่า แม่ตั้งอยู่ในฐานะเช่นนี้แล้ว แต่ก็ยังไม่รีบสร้างเสปียง
เดินทางข้างหน้า

ตักเตือนให้รีบสร้างที่พึงแก้ตนเอง ด้วยการชำระมลทิน เข้าถึง
ดินแดนที่เป็นอริยมิ ไม่เวียนว่ายตายเกิดอีก

๓.๓.๒.๗ เรื่อง อรรถกถาปิฎกฐิตลิกเปตวัตถุที่ ๔

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

บุคคลผู้ไม่ตระหนี่ควรทำเหตุอย่างใด
อย่างหนึ่งคือปรารถนาถึงบุรพเปตชนเทวดาผู้สิง
อยู่ในเรือนหรือท้าวมหาราชทั้ง ๔ ผู้รักษาโลก
ผู้มียศคือท้าวธรรมา ๑ วิรุฬหก ๑ วิรูปักษ์ ๑
และท้าวกุเวร ๑ ให้เป็นอารมณ์แล้วพึงให้ท่าน
ท่านเหล่านั้นเป็นผู้อันบุคคลบูชาแล้วทั้งทวย
ก็ไม่ไร้ผลความร้องไห้ความเศร้าโศกหรือความ
รำไห่อย่างอื่นไม่ควรทำเลยเพราะความร้องไห้
เป็นต้นนั้นไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว
ญาติทั้งหลายคงตั้งอยู่ตามธรรมดาของตนๆ

^{๒๓} พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๔/๙-๑๑.

อันทักษิณาทานนี้ที่ท่านเข้าไปตั้งไว้ดีแล้วใน
พระสงฆ์ให้แล้วย่อมสำเร็จประโยชน์โดย
ฉับพลันแก่บุรพเปตชนนั้นสิ้นกาลนาน.^{๒๔}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** มีรายละเอียดดังนี้

๑) ชี้อ่ง หรือแนวทางสำหรับการประกอบกุศลกรรม
โดยเฉพาะเรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบุพเปตชน ตลอดเหล่าเทพดาทั้งหลาย โดยการปรารภ
เหตุอย่างใดอย่างหนึ่งกระทำ เมื่อทำแล้วจะมากจะน้อยย่อมไม่ไร้ผล

๒) แสดงวิธีปฏิบัติตนต่อผู้ที่ล่วงลับไปแล้วว่า พึงให้ทาน
อุทิศส่วนกุศลให้ท่านเหล่านั้น ไม่ควรเศร้าโศกร้องไห้คร่ำครวญ เพราะการทำเช่นนั้น ไม่เป็น
ประโยชน์แต่อย่างใด

๓.๓.๒.๘ เรื่อง พระโพธิสัตว์อนุโมทนาแก่พวงมณูย์ที่ได้ถวายภิกษา

(๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

เมื่อสัตบุรุษทั้งหลายให้สิ่งที่ให้ยาก
ทำกรรมที่ทำได้ยากอสัตบุรุษทั้งหลายย่อมทำ
ตามไม่ได้ธรรมของสัตบุรุษรู้ได้ยาก.
เพราะเหตุนี้คิดจากโลกนี้ของสัตบุรุษ
และอสัตบุรุษจึงต่างกันอสัตบุรุษย่อมไปสู่สุคติ
สัตบุรุษย่อมมีสวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า^{๒๕}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** แสดงความแตกต่างของพฤติกรรม
ระหว่างสัตบุรุษ กับอสัตบุรุษ เช่น สัตบุรุษให้สิ่งที่ให้ยาก ทำสิ่งที่ทำได้ยาก ทั้งแสดงคติที่ต่างกัน
ระหว่างสัตบุรุษกับอสัตบุรุษ กล่าวคือ สัตบุรุษมีสวรรค์เป็นเบื้องหน้า ส่วนอสัตบุรุษมีนรกเป็นไปเบื้อง
หน้า

๓.๓.๒.๙ เรื่อง พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปที่ ๑ อนุโมทนาแก่พระเจ้าภรตมหาราชและพระมเหสี

(๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

เมื่อเรือนถูกไฟไหม้บุคคลผู้เป็นเจ้าของ
ขนเอาสิ่งของอื่นใดออกได้สิ่งของอันนั้น
ย่อมเป็นประโยชน์แก่เจ้าของนั้นแต่ของที่
ถูกไฟไหม้ย่อมไม่เป็นประโยชน์แก่เขา.
โลกถูกขราและมรณะเผาแล้วอย่างนี้
บุคคลพึงนำออกเสียด้วยการให้ทานทานที่ให้
แล้วจะน้อยก็ตาม. มากก็ตามชื่อว่าอัน

^{๒๔} พ.ป.ต.อ.(ไทย) ๒/๒/๓๒.

^{๒๕} พ.ป.ต.อ.(ไทย) ๓/๓/๑๖๙.

นำออกดีแล้ว.^{๒๖}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงอุปมาว่าเปรียบเหมือนเรือนที่กำลังถูกไฟไหม้ เจ้าของเรือนที่ฉลาด ควรรีบขนของที่มีประโยชน์เกื้อกูลออก เพราะหากถูกไฟไหม้แล้ว ก็ย่อมใช้ประโยชน์ไม่ได้อีกต่อไป

๒) แสดงวิธีปฏิบัติด้วยการให้รับชวนขายบำเพ็ญทาน ไม่ว่าจะมากหรือน้อย ก็ถือเป็นความดีงาม

๓.๓.๒.๑๐ เรื่อง พระปิณฑกพุทธเจ้า ๖ พระองค์ อนุโมทนาแก่พระเจ้าเอรุมหาราชและพระมหาสีองค์ละ ๑ คาถา

๑. **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

เมื่อเรือนถูกไฟไหม้บุคคลผู้เป็นเจ้าของ
ขนเอาสิ่งของอื่นได้ออกได้สิ่งของอันนั้น
ย่อมเป็นประโยชน์แก่เจ้าของนั้นแต่ของที่
ถูกไฟไหม้ย่อมไม่เป็นประโยชน์แก่เขา.
โลกถูกขราและมรณะเผาแล้วอย่างนี้
บุคคลพึงนำออกเสียด้วยการให้ทานทานที่ให้
แล้วจะน้อยก็ตาม. มากก็ตามชื่อว่าป้อน
นำออกดีแล้ว.^{๒๗} (๑)

คนใดให้ทานแก่ท่านผู้มีธรรมอันได้แล้ว
ผู้บรรลุดุธรรมด้วยความเพียรและความหมั่น
คนนั้นล่วงเลยเวตรณีนรกของพระยายมไปได้
แล้วจะเข้าถึงทิพยสถาน. (๒)

ท่านผู้รู้กล่าวทานกับการบวรมีสภาพเสมอกัน
นักรบแม้จะมีน้อยก็ชนะคนมากได้
เจตนาเครื่องบริจจาคก็เหมือนกัน
แม้จะน้อยย่อมชนะหมู่กิเลสแม้มากได้
ถ้าบุคคลเชื่อกรรมและผลแห่งกรรม
ย่อมให้ทานเมื่อน้อยเขาก็เป็นสุขในโลกหน้า
เพราะการบริจาคมิประมาณน้อยนั้น.^{๒๘} (๓)

การเลือกทักษิณาทาน
และพระทักษิณียบุคคลแล้วจึงให้ทาน
พระสุคตเจ้าทรงสรรเสริญ

^{๒๖} จุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๕/๕๗๗.

^{๒๗} จุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๕/๕๗๖.

^{๒๘} จุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๕/๕๗๘.

ทานที่บุคคลถวายในพระทักษิณียบุคคล
มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นซึ่งมีอยู่ในสัตว์โลกนี้
ย่อมมีผลมากเหมือนพืชที่หว่านลงในนาดีฉะนั้น. (๔)

บุคคลใดไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย
เที่ยวไปอยู่ไม่ทำบาปเพราะกลัวคนอื่นจะ
ติเตียนบัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญบุคคล
ผู้กลัวบาปนั้นย่อมไม่สรรเสริญบุคคลผู้กล้า
ในการทำบาปเพราะว่าสัตบุรุษทั้งหลายย่อม
ไม่ทำบาปเพราะความกลัวถูกติเตียน. (๕)

บุคคลย่อมเกิดในตระกูลกษัตริย์เพราะ
เพราะพรหมจรรย์อย่างต่ำเกิดในเทวโลก
พรหมจรรย์อย่างกลางและบริสุทธิดี
เพราะพรหมจรรย์อย่างสูง.^{๒๙} (๖)

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงอุปมาว่าเปรียบเหมือนเรือนที่กำลังถูกไฟไหม้
เจ้าของเรือนที่ฉลาดต้องรีบนำของมีค่าออก คนที่ใกล้ต่อมรณะก็ควรรีบขนขวายทำบุญมากน้อยตาม
กำลังของตน

๒) การให้ทานแก่ผู้มีธรรม หรือผู้บรรลุธรรมด้วยความเพียร
พยายาม ย่อมพ้นจากเวตรณีนรกเข้าถึงทิพยสถาน และเปรียบเทียบการให้ทานกับการรบว่า
เหมือนกัน ในแง่ที่ว่า การรบแม้กำลังจะมีน้อย แต่ถ้าฉลาด ก็อาจชนะข้าศึกที่มีกำลังมากได้ ไทย
ธรรมแม้มีน้อย อาณิสสอาจมีมากกว่า

อนึ่งในการให้ทาน ผู้ให้ (ทายก) ควรรู้จักเลือกปฎิคาหก (ผู้รับ
ทาน) ผลานิสงส์จึงจะมีมาก และพระพุทธเจ้าก็ทรงสรรเสริญ

๓) นอกจากนั้นเนื้ออนุโมทนายังสรรเสริญบัณฑิตว่า เป็นผู้ไม่
เบียดเบียนผู้อื่น และผู้ไม่ทำบาปในที่ลับ ทั้งยังพรรณนาอาณิสสของพรหมจรรย์ว่า อย่างต่ำเป็นเหตุ
ให้เกิดในตระกูลกษัตริย์ อย่างกลางให้บังเกิดในเทวโลก อย่างสูงเป็นเหตุให้บรรลุมรรคผลนิพพาน

๓.๓.๒.๑๑ เรื่อง พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระเจ้าพิมพิสาร

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

นอกจากพระพุทธเจ้าผู้เป็นนาถของโลก
ปากคน ๑ นหุตบุรุษไรเล่าผู้สามารถจะกล่าว
อาณิสสของการถวายที่อยู่อาศัยได้.
นรชนใดถวายที่อยู่แก่สงฆ์นรชนนั้นท่าน
กล่าวว่าชื่อว่าให้อายุวรรณะสุขะพละและปฏิภาณ
อันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญแล้ว.

^{๒๙} จุ.ชา.อ.(ไทย) ๓/๕/๕๗๙.

เพราะเหตุที่ผู้ถวายที่อยู่อาศัยอันป้องกันอุปัทชะ
 แห่งชีวิตมีความเย็นเป็นต้นย่อมรักษาอายุของเขาไว้
 ได้ฉะนั้นสัตว์บุรุษทั้งหลายจึงเรียกผู้นั้นว่าเป็นผู้ให้อายุ.
 พละวรรณะและปฏิภาณย่อมจะไม่มีแก่ผู้อยู่ใน
 ที่อยู่อาศัยอันร้อนจัดเย็นจัดเพราะฉะนั้นแลผู้ถวาย
 วิหารที่อยู่นั้นจึงชื่อว่าให้พละวรรณะและปฏิภาณทีเดียว.
 ผู้ถวายวิหารย่อมชื่อว่าให้สุขเป็นนิตย์เพราะ
 ป้องกันทุกขมากอย่างที่เกิดแต่เย็นร้อนสัตว์เลื้อยคลาน
 ลมแดดเป็นต้นในโลก.
 เพราะเหตุที่ผู้ถวายวิหารย่อมป้องกันทุกขมีเย็น
 ร้อนลมแดดเหือดฝนสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์ร้าย
 เป็นต้นได้ฉะนั้นผู้นั้นจึงชื่อว่าได้สุขในโลกหน้า.
 ผู้ใดมีจิตเลื่อมใสบันเทิงแล้วถวายวิหารอันเหตุ
 แห่งภพและภคะที่นารัณมยยิ่งแห่งใจแก่ท่านผู้มี
 คุณมีศีลเป็นต้นอันเกิดแล้วผู้นั้นท่านเรียกชื่อว่าผู้ให้ทุกอย่าง.
 ผู้ใดละมลทินคือตระหนี่พร้อมทั้งโลภะถวาย
 วิหารแก่เหล่าท่านผู้มีคุณเป็นที่อยู่อาศัยผู้นั้นก็เป็น
 เหมือนถูกผู้อื่นโยนไปในสวรรค์นั้นย่อมเกิดเป็นผู้
 ปราศจากความเศร้าโศกถึงสมบัติที่รวบรวมไว้.
 นรชนสร้างวิหารทองประเสริฐเลิศโอฬารนิมนต์
 ภิกษุทั้งหลายอยู่ในวิหารนั้นพึงถวายข้าวน้ำและผ้า
 แก่ภิกษุเหล่านั้นด้วยจิตที่เลื่อมใสโดยเคารพเป็นนิตย์.
 ถวายพระพรเพราะฉะนั้นมหาบพิตรจะเสวย
 ภคะที่นารัณมยยิ่งในภพทั้งหลายยิ่งขึ้นไปด้วยผล
 แห่งวิหารทานภายหลังจกทรงประสพธรรมอันสงบ
 สุขไม่เศร้าโศกแล.^{๓๐}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** กล่าวถึงการถวายที่อยู่อาศัยมีอานิสงส์มาก
 พรรณนาได้ไม่จบสิ้น อานิสงส์ที่พรรณนาได้เบื้องต้น ได้แก่ เป็นเหตุนำมาซึ่งอายุ วรรณะ สุขะ พละ
 และปฏิภาณอันประเสริฐ อีกทั้งยังนำมาซึ่งสุขทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า การให้เสนาสนะที่อยู่อาศัย
 ชื่อว่าเป็นผู้ให้ทุกอย่าง มีสวรรค์เป็นเบื้องหน้า เป็นเหตุให้ถึงธรรมคือมรรคผลนิพพาน เป็นต้น

๓.๓.๒.๑๒ เรื่อง พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่กุฎุมพี ๒ คน

- (๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้
 เมื่อสัตว์บุรุษทั้งหลายให้สิ่งที่ให้ยาก
 ทำกรรมที่ได้ยากอสัตบุรุษทั้งหลาย
 ย่อมทำตามไม่ได้ธรรมของสัตบุรุษรู้ได้ยาก.

^{๓๐} จ. พุทธ.อ. (ไทย) ๙/๒/๕๖-๖๐.

เพราะเหตุนี้คนคิดจากโลกนี้ของสัตว์บุรุษ
และอัสตบุรุษจึงต่างกันอัสตบุรุษยอมไปสุนทร
สัตว์บุรุษยอมมีสวรรค์เป็นทีไปในเบื้องหน้า^{๓๑}

(๒) **สาระสำคัญของอุโมทนา** แสดงข้อแตกต่างระหว่างสัตว์บุรุษกับอัสตบุรุษ
เริ่มจากเหตุไปหาผล เหตุคือ สัตว์บุรุษให้สิ่งที่ให้ได้อย่าง ทำสิ่งที่ทำได้ยาก อัสตบุรุษตรงกันข้าม ผลคือ
สัตว์บุรุษยอมมีสวรรค์เป็นเบื้องหน้า อัสตบุรุษมีนรกเป็นเบื้องหน้า

๓.๓.๓ อรรถกถาพระอภิธรรม มี ๑ เรื่อง ได้แก่ คำอุโมทนาท้ายคัมภีร์อรรถกถา
พระอภิธรรมปิฎก

(๑) **คำอุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้
อนึ่งขอเทพเจ้าทั้งปวงจงอุโมทนาบุญสมบัติ
ที่ข้าพเจ้าทั้งหลายก่อสร้างแล้ว
ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้เพื่อความสำเร็จ
แห่งสมบัติทั้งปวง
ขอสรรพสัตว์ผู้ถึงความทุกข์จงเป็น
ผู้ไม่มีความทุกข์ผู้ถึงภัยจงเป็นผู้ไม่มีภัย
ผู้ถึงความโศกจงเป็นผู้ไม่มีความโศก
บรรลุนิพพานอันเกษม
พระพุทธเจ้าทั้งปวงและพระปัจเจก-
พุทธเจ้าทั้งหลายทรงบรรลุนิพพานได้เป็น
กำลังข้าพเจ้าจะประกอบการรักษาธรรม
อันเป็นกำลังเหล่านั้นไว้ด้วยเดชแห่งธรรม
โดยประการทั้งปวง.^{๓๒}

(๒) **สาระสำคัญของอุโมทนา** แสดงความปรารถนาเฉพาะ คือขอให้เทวดา
อุโมทนา หรือชื่นชมในความดีงามที่ตนได้ทำแล้ว และแสดงความปรารถนาทั่วไปไม่เจาะจงขอสรรพ
สัตว์ทั้งหลายพ้นจากทุกข์ ภัย โศก ถึงแดนเกษมคือพระนิพพาน ทั้งยังแสดงความปรารถนาที่จะดำรง
พระสัทธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สรุป จากเนื้อหาคัมภีร์อรรถกถา พระวินัยปิฎก ๑ เรื่อง, พระสุตตันตปิฎก
๑๕ เรื่อง และพระอภิธรรมปิฎก ๑ เรื่อง รวมทั้งหมด ๑๗ เรื่อง สรุปประเด็นได้ดังนี้

๑) เนื้ออุโมทนาในคัมภีร์อรรถกถา พบทั้งเนื้อหาแสดงหลักธรรม และ
เนื้อหาอื่น ๆ ตามบริบท ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงพรรณนาถึงอานิสงส์ของการประกอบกุศล และชี้แนวทาง
สำหรับการปฏิบัติตนเพื่อพอกพูนกุศลให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

^{๓๑} พ.ช.อ. (ไทย) ๓/๓/๑๖๘-๑๖๙.

^{๓๒} อภิ.ป.อ. (ไทย) ๗/๗/๑๕๑๙.

กล่าวโดยสรุป เนื้อหาในคัมภีร์อรรถกถา เนื้อหาส่วนใหญ่ ยังคงเอกลักษณ์ หรือมีลักษณะคล้ายกับเนื้อหาอนุโมทนาในคัมภีร์พระไตรปิฎก คือมุ่งแนะนำ สอนหลักธรรม หรือ ส่งเสริมแนวปฏิบัติต่าง ๆ ตามสมควรแก่อัธยาศัยบุคคล

๒) เนื้อหาอนุโมทนาในคัมภีร์อรรถกถา เริ่มมีเนื้อหา หรือท่วงทำนองไปในเชิงให้ศีลให้พร หรือประสิทธิ์ประสาทพร แม้จะไม่มากนัก คือมี ๕ จากจำนวน ๑๗ เรื่อง และมักเป็น เนื้อหาสั้น ๆ สั้นสุดคือมีเพียง ๒ คำ ยาวสุดคือ ๑ คาถา

นอกจากนั้นยังพบคำอวยพร แสดงความปรารถนา กล่าวคือ ขอให้มีความสุข พ้นจากความทุกข์ ให้สมปรารถนา ทั้งยังมีการแสดงความปรารถนาขอให้ผู้อื่นอนุโมทนาในส่วนกุศลที่ตนได้ทำไปแล้ว ซึ่งอาจมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากอนุโมทนาทั่วไปที่ผู้อนุโมทนามักเป็นฝ่ายให้ศีลให้พร

๓.๔ เนื้อหาคำอนุโมทนาในประเทศไทย

เนื้อหาอนุโมทนาในสังคมไทย ผู้วิจัยได้อาศัยหลักข้อมูลจากหลักฐานต่าง ๆ ประกอบด้วยหลักฐานจากจารึก ตำนาน พงศาวดาร หนังสือสวดมนต์ มนต์พิธี ศาสนพิธี และหลักฐานอื่น ๆ จำนวน ๕๓ เรื่อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๔.๑ เนื้อหาคำอนุโมทนาในจารึก

จากสืบค้นจารึกสมัยสุโขทัย, อยุธยา, รัตนโกสินทร์, จารึกฐานพระสมัยล้านนา และ สมัยอีสาน จากแหล่งข้อมูลที่มีอยู่ พบเนื้อหาคำอนุโมทนา ๘ แห่ง คือ คำอนุโมทนาจากจารึกวัดสรศักดิ์, จารึกวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ, จารึกวัดศรีพันต้น, จารึกฐานพระวัดหมื่นเงินกอง, จารึกวัดมหาธาตุ จังหวัดยโสธร, จารึกฐานพระพุทธรูปวัดอ่างแก้ว, จารึกวัดพระธาตุพนม, จารึกวัดศรีคุณเมือง, จารึกวัดหัวเวียงดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๔.๑.๑ อนุโมทนาจากจารึกวัดสรศักดิ์

(๑) ข้อมูลจารึก มีรายละเอียดดังนี้

- ๒๑ ระกาสัมฤทธิศกนั้น พระมหาเถระเจ้า
และนายอินทสรศักดิ์มาคิดควรชวนกันแต่งทานโดย,
ฉลองมหาเจดีย์และพระวิหารและหอพระ
- ๒๒ สบวันดีเอาคดียื่นแก่พ่ออยู่หัวเจ้า,
ธกัอนุโมทนา ท่านก็รับระทานดอกไม้ได้สามวัน
- ๒๓ ท่านเสด็จมาสดับธรรมและมหาอุบาสิก^{๓๓}

(๒) สารสำคัญของอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

- ๑) หลักฐานระบุถึงพระเจ้าแผ่นดิน ชื่นชมชาวเมืองชวนกันแต่งทาน และประดับประดาดอกไม้เพื่อพิธีฉลองพระเจดีย์ วิหาร และหอพระ, หลักฐานจารึกระบุพุทธศักราช ๑๙๖๐ ความจารึกบรรทัดที่ ๒๓ ระบุว่า พระเจ้าแผ่นดินเสด็จมาฟังธรรมด้วย
- ๒) สารของการอนุโมทนาเป็นการแสดงความชื่นชม ไม่ได้ตั้งจิตปรารถนา

^{๓๓}นายฉ่ำ ทองคำวัน ผู้อ่าน, จารึกวัดสรศักดิ์,[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_image_detail.php?id=129 [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

๓.๔.๑.๒ อนุโมทนาจากวัดนิเวศธรรมประวัติ

(๑) ข้อมูลจารึกแผ่นที่ ๑ มีรายละเอียดดังนี้

....จึงมีพระบรมราชโองการ มารับตั้งบูรณปฏิสังขรณ์พระอารามนี้ขึ้นใหม่ไว้ในแผ่นดินลาดชิดผนัง
เจ้ากรมพระอาลักษณ์ ให้จารึกการที่ได้ทรงสถาปนาพระอารามนี้ขึ้นใหม่ไว้ในแผ่นดินลาดชิดผนัง
ในพระอุโบสถ ข้างขวาแผ่นหนึ่ง ข้างซ้ายแผ่นหนึ่ง บัญจบเรื่องเดียวกัน เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้
ทราบความแล้วอนุโมทนาส่วนพระราชกุศลตามความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา....^{๓๔}

ข้อมูลจารึกแผ่นที่ ๒ มีรายละเอียดดังนี้

....แลพระราชทานส่วนพระกุศลนี้แต่ท่านทั้งหลายชายหญิง ผู้ได้อ่านหนังสือนี้ ทั้ง
ศฤงษ์บรรพชิตเทพยตามนุษย์ทั้งปวงจบทั่วโลกธาตุ จงได้อนุโมทนาส่วนพระราชกุศลแล้วจง
เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธรรมาภีระ สรรพสิริสวัสดิพัฒนามงคลทุกประการ จงสำเร็จแก่
ความปรารถนาในทางพระนฤพานอันดับทุกข์ทั้งปวง เทอญ...^{๓๕}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) หลักฐานระบุถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทำการ
สถาปนา และเฉลิมฉลองวัดนิเวศธรรมประวัติ, หลักฐานจารึกระบุปีพุทธศักราช ๒๔๒๑

๒) สารของการอนุโมทนาเป็นการขอให้ชาวเมืองทั้งหลายร่วมชื่นชมยินดี
ในพระราชกุศล

๓.๔.๑.๓ อนุโมทนาจากจารึกวัดศรีพันต้น

(๑) ข้อมูลจารึก รายละเอียดดังนี้

๒๔. สี่คำแลเจ้านายบุตรหลานแล
ขุนในหอคำทุกคนศรัทธาหา
ภายในมีท่านพระอิทธิวงศ์เจ้าวัด
แลพระอิทธิยศผุ
๒๕. รongแลณรรทุกๆองค์ก็
อนุโมทนาแลศรัทธาทายก
ชายหญิงในบ้านศรีพันต้นมีนาย
น้อยบุญยกผู้ใหญ่บ้าน
๒๖. แลแสนหลวงธนอักษร
แลอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย
ก็ได้ช่วยการต่างๆตามสติกำลัง
ก็ได้พร้อมกันอนุ-

^{๓๔} จารึกเรื่องสร้างวัดนิเวศธรรมประวัติ, (พระวิมาดาเธอฯ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปรีดิไพฑิณีย์เป็น
มิตรพลีขึ้นปีใหม่ ๒๔๗๒), หน้า ๓.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

๒๗. โมทนาทุกคนครั้งถึง
จุลศักราช๑๒๕๑ตัวปีกัฒไส้
พระพุทศักราช๒๔๗๒
พระวัสสาเดือนฉนวนขึ้น๗^{๓๖}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) หลักฐานจารึกหลักฐานพระมหากัจจายนะ ซึ่งเจ้ามหาพรหมสุรธาดาฯ เจ้าผู้ครองนครน่าน เป็นผู้สั่งให้ทำจารึกไว้คราวทำการปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ และพระวิหารประดิษฐานพระมหากัจจายนะ ตามหลักฐานระบุปีพุทศักราช ๒๔๗๒

๒) สารของการอนุโมทนาเป็นการแสดงยินดี ชื่นชมการทำกุศลกรรม

๓.๔.๑.๔ อนุโมทนาจากจารึกฐานพระวัดหมื่นเงินกอง

(๑) ข้อมูลจารึก มีเนื้อหา ดังนี้

๑. สมณะศรีทธาพระครูปลัดทองอินสีสัวโร

เจ้าอาวาสวัดหมื่นเงินกองเป็นเค้า

๒. พร้อมกับด้วยศรีทธาได้หล่อพระพุทธรูปเจ้าองค์นี้ไว้

ในศาสนาวันพุธที่ ๗ เมษายน ๒๕๑๔

๓. เดือน ๖ออก ๑๕ ค่าที่ฆาอายุวันโนสุขพล

.....ทานไว้ที่วัดหมื่นเงินกอง

๔. สล่อมัยบ้านช่างหล่อเป็นผู้หล่อ^{๓๗}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) หลักฐานระบุถึงพระครูปลัดทองอิน สีสัวโร (น่าจะเป็นสีสัวโร-ผู้วิจัย) เจ้าอาวาสวัดหมื่นเงินกองเป็นประธานชักชวนศรัทธาสาธุชนหล่อพระพุทธรูปไว้ เมื่อวันพุธที่ ๗ เมษายน ๒๕๑๔ เมื่อสำเร็จลง จึงได้กล่าวอนุโมทนา

๒) สารสำคัญของการอนุโมทนาเป็นการอวยพรให้มีอายุยืน มีวรรณะ สุขะ และพละ

๓.๔.๑.๕ อนุโมทนาจากหลักฐานจารึกฐานพระวัดอ่างแก้ว

(๑) ข้อมูลจารึก มีเนื้อหา ดังนี้

ขอให้ผู้เข้าได้ถึงสุข ๓

ประการ นิรพานเป็นที่แล้ว ก็

ข้าเทอญ สาร อนุโมทนา-

มิ^{๓๘}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

^{๓๖} ยุทธพร นาคสุข, จารึกหลังพระมหากัจจายนเถระ วัดศรีพันต้น, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.sac.or.th/main/content_detail.php?content_id=203 [๒๐ มิ.ย. ๒๕๕๖].

^{๓๗} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, “จารึกฐานพระพุทธรูปวัดหมื่นเงินกอง”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/uploads/file/774_1.pdf [๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

^{๓๘} ธวัช ปุณโณทก, ศิลจารึกอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พิมพ์อักษรกิจ, มปป.), หน้า ๓๖๖.

๑) หลักฐานระบุถึงเจ้าหม่อมพิมพา มีศรัทธาสรางพระพุทธรูปองค์นี้ ลักษณะพระพุทธรูปเป็นสัมฤทธิ์ประทับนั่งสมาธิราบ ปางสมาธิ หลักฐานระบุปีพุทธศักราช ๒๓๓๙ จารึกด้วยอักษรธรรมอีสาน

๒) สารสำคัญของการอนุโมทนาเป็นการแสดงความปรารถนาของผู้สร้างองค์พระให้ได้ถึงพระนิพพาน

๓.๔.๑.๖ อนุโมทนาจากหลักฐานจากจารึกวัดพระธาตุพนม

(๑) ข้อมูลจารึก มีเนื้อหา ดังนี้

.....มีปสาทศรัท-
ธา ในวรศาสนาอันล้ำยิ่ง จึงให้
พระยาหลวงเมืองจันทร์ขึ้นมาก็คัดหะ
กับขุนโอกาส พร้อมกันโมท-
นา เจ้าสังฆราช กับทั้งอันเตว-
าลิก พร้อมกันริจนา สิมมา สี-
บ รอยมืออรหันตาเจ้าไว้ ขอให้ได้ตั้งใจง นิพพานปัจจ
โยโหตุ:^{๓๙}

(๒) สารสำคัญของอนุโมทนา มีรายละเอียด ดังนี้

๑) หลักฐานระบุถึงพระจันทสุรยวงศา เจ้าเมืองมุกดาหาร ได้ทำ
การฟื้นฟูพระศาสนา และสร้างพระอุโบสถที่วัดพระธาตุพนม ตามหลักฐานระบุปีพุทธศักราช ๒๑๕๗
อักษรที่จารึกเป็นอักษรไทยน้อย

๒) สารสำคัญของการอนุโมทนาเป็นการแสดงความปรารถนาให้
ได้ถึงพระนิพพาน

๓.๔.๑.๗ อนุโมทนาจากฐานจารึกวัดศรีคุณเมือง

(๑) ข้อมูลจารึก มีเนื้อหา ดังนี้

จุลศักราช ๑๑๙๙ ตัวปีกัดเลา เดือน ๔
เพ็งวัน ๔ มื่อเต่าใจ ภายใและภาย
นอก ภายใมีพระราชาครูบุตและอันเตวาลิก
ภายนอกมีพระอนุพินางนาถ กอบกับทั้งภริยา
บุตร ธิดา นัตดาพันธุวงศาท้าวพระยาแสนขุน
หมื่น ชมชื่นพร้อมโมทนาเลื่อมใสในคุณพระพุ-
ทธเจ้า จึงเลิยกยอ ยังพระศาสนา จึงพร้อมกัน
สร้างยังพัทธสีมา วิหารพระพุทธรูปไว้ในวัด
คุณเมือง มีเงิน ๒ หมื่น ๔๕ ตำลึงปลายบาท
๓ สลึงเฟื้อง จึงให้แล้วบรรพณ ดังคำมัก คำ
ปรารถนา
ซูประการ นิพพานปัจจโยโหตุ^{๔๐}

^{๓๙} รัช ปุณโณทก, ศิลาจารึกอีสาน, หน้า ๓๗๑.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑๘.

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา ดังนี้

๑) หลักฐานระบุถึงพระเถระมีพระราชครูบุดี เป็นประธาน และขุนนางในเมืองเชียงคาน มีพระอนุพิณางนาถเป็นประธาน ได้ร่วมกันสร้างวัดและศาสนสถาน หลักฐานจารึกระบุปีพุทธศักราช ๒๑๐๓ เป็นอักษรธรรมอีสาน

๒) สารสำคัญของการอนุโมทนาเป็นการแสดงความชื่นชมในกุศลกรรม ท้ายจารึกแสดงความปรารถนานิพพานสมบัติ

๓.๔.๑.๘ อนุโมทนาจารึกฐานพระพุทธรูปวัดหัวเวียง

(๑) ข้อมูลจารึก มีรายละเอียดดังนี้

๒. เชษฐมาส (เดือน ๗) วันพุธ ใ้มหาเสนาบดีตลาใน(๓)

ผู้รักษาเมืองครหิ(๔) อารธนา มรเตง ศรีญาโน ให้ทำ

๓. (พระพุทธรูป) ปฏิมากรนี้ สำริด มีน้ำหนัก ๑ ภาระ ๒ ตูละทองคำ (ที่ปิด) มีราคา ๑๐ ตำลึง สถาปนา

๔. (พระพุทธรูปนี้) ใ้มหาชนทั้งปวงผู้มีศรัทธา อนุโมทนาแลบูชา นมัสการอยู่ที่นี่ เพื่อจะได้ถึงสรรรเพ็ชฌญาณ ^{๔๑}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา ดังนี้

๑) หลักฐานระบุถึงผู้ครองเมืองได้สร้างพระพุทธรูปปางนาคปรก เพื่อให้ชาวเมืองได้กราบไหว้บูชา และขอให้ผู้ที่ได้มากราบไหว้บูชาได้ชื่นชมยินดีกับการสร้างพระครั้งนี้ ตามหลักฐานจารึกระบุปีพุทธศักราช ๑๗๒๖ จารึกด้วยอักษรกวิ ภาษาเขมร

๒) สารสำคัญของการอนุโมทนาเป็นการแสดงความปรารถนาให้ผู้ได้มากราบไหว้ร่วมชื่นชมยินดี

สรุป จากตัวอย่างคำอนุโมทนาในจารึกสมัยต่าง ๆ สรุปเนื้อหา ดังนี้

(๑) สารคำอนุโมทนาโดยภาพรวมแสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ระหว่างวัด ชุมชน และสถาบันกษัตริย์ (ผู้ปกครองบ้านเมือง) ที่มีลักษณะเกี่ยวเนื่องกัน วัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ เชื่อมโยงสถาบันกษัตริย์กับชาวบ้าน หรือชุมชนให้เกิดความกลมเกลียว และเกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

อนึ่ง จากหลักฐานทำให้ทราบว่า ในช่วงระหว่างพุทธศักราช ๑๗๒๖-๒๕๑๔ นิยมสร้าง หรือปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูป วิหาร เจดีย์ หอพระ เป็นหลัก เป็นสำคัญ

(๒) หลักฐานจากจารึก พบการตั้งความปรารถนาที่สำคัญ ประมวลได้ ๓ ประเด็นหลัก คือ ๑) ปรารถนาความสุขความเจริญในชีวิต ๒) ปรารถนาสืบทอด หรือสืบทอดอายุพระศาสนาให้ได้ถึง ๕๐๐๐ ปี และ ๓) ปรารถนานิพพานสมบัติในอนาคต

^{๔๑} ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, “จารึกฐานพระพุทธรูปวัดหัวเวียง”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/inscribe_image_detail.php?id=506 [๕ กรกฎาคม ๒๕๕๖].

๓.๔.๒ เนื้ออนุโมทนาจากพงศาวดาร

จากการสืบค้นพงศาวดารจำนวน ๓ ฉบับ คือ พงศาวดารโยนก, พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา, พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์, พบเนื้อหาคำอนุโมทนา ดังนี้

๓.๔.๒.๑ อนุโมทนาจากหลักฐานพงศาวดารโยนก

(๑) ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

“ดาบสทั้งสองก็อนุโมทนา เห็นชอบด้วย”^{๔๒}

(๒) สารสำคัญของอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) เนื้อหาอนุโมนานี้ ปรากฏอยู่ในปริจเฉทที่ ๘ ว่าด้วยการสร้างนครกลางค้ พรรณนาถึงพระนางจามเทวีมีพระประสงค์จะยกราชสมบัติแก่พระราชโอรสองค์ใหญ่ และสถาปนาพระราชโอรสองค์เล็กในตำแหน่งมหาอุปราช จึงได้อาราธนามหาฤาษีทั้งสองมายังพระนคร พร้อมกับแจ้งพระประสงค์ให้ทราบ ครั้นทราบพระประสงค์แล้วก็อนุโมทนา

๒) สารสำคัญของการอนุโมทนาเป็นการแสดงความชื่นชม และเห็นชอบการประกอบกุศลกรรม

๓.๔.๒.๒ อนุโมทนาจากพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา

(๑) ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

“ท่านทั้งห้านี้จะได้สำเร็จมโนรตามความปรารถนาเป็นแน่แท้ ทั้งห้าคนก็นมัสการรับพร”^{๔๓}

(๒) สารสำคัญของอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) เนื้อหาระบุถึงพระนางศรีสุตาจันท์ ในฐานะผู้สำเร็จราชการ ได้ลักลอบสมครสังวาสกับขุนวรวงษาธิราชกระทั้งตั้งครรภ์ และยึดอำนาจจากพระโอรส ยกการปกครองบ้านเมืองให้อยู่ในมือของขุนวรวงษาธิราช ทั้งยังรับสั่งให้นำพระยอดฟ้า ซึ่งเป็นพระโอรสองค์ใหญ่ไปประหารชีวิต ณ วัดโคกพระยา เพื่อกำจัดเสี้ยนหนาม

เมื่อบ้านเมืองอยู่ในภาวะทุรยศเช่นนี้ ขุนพิเรนทร์เทพเชื้อพระวงศ์ก็ได้ร่วมมือกับขุนอินทรเทพ, หมื่นราชเสนหา, และหลวงศรียศ ได้ปรึกษารื้อเพื่อจับขุนวรวงษาธิราชประหารชีวิตเสีย และทูลเชิญพระเจียรราชาซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ขึ้นครองราชแทน โดยเบื้องต้นได้ไปกราบทูลแผนการให้พระเจียรราชาทรงทราบ เมื่อเห็นว่าพระเจียรราชาไม่ขัดข้องแล้ว เพื่อความมั่นใจ ขุนอินทรเทพ, หมื่นราชเสนหา และหลวงศรียศ ก็ได้เข้าไปยังอุโบสถเพื่อการเสี่ยงทาย

^{๔๒}พระยาประชากิจกรจักร (แช่ม บุนนาค), พงศาวดารโยนก, (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๘), หน้า ๑๘๕.

^{๔๓}กรมราชบัณฑิต, พระราชพงศาวดารกรุงเก่า, (พิมพ์ในการพระราชทานเพลิงศพมหาเสวกเอกเจ้าพระเจ้าศรีพัฒนรัตนราชโกษาธิบดี ๑๐ สิงหาคม ๒๕๐๑), หน้า ๑๗.

ในการเสี่ยงเทียนนั้น ได้พันเทียนสองเล่มขึ้นหนักเท่ากัน ด้ายใส่เทียนยาวเท่ากัน เล่มเทียนยาวสั้นเสมอกัน แล้วทั้ง ๓ ท่านก็เข้าไปที่อุโบสถวัดป่าแก้ว เมื่อกระทำการบูชาแล้วก็ได้กระทำสัจจะอธิษฐานใช้เทียนสอง ๒ เล่มเป็นสัญลักษณ์แทนพระเจียรราชาและขุนวรวงษาธิราช โดยหากแผนการครั้งนี้เป็นผลสำเร็จ ขอให้เทียนฝ่ายของขุนวรวงษาธิราชดับก่อน

ขณะทำพิธีขุนพิเรนทร์เทพเข้ามา เห็นเทียนของขุนวรวงษาธิราชเหลือนยาวกว่าก็ไม่พอใจ พร้อมกับต่อว่าขุนทรเทพ หมิ่นราชเสนาหา และหลวงศรีศหามไม่ทำพิธีก็ไม่เชื่อ พุดพลาญก็คายขานหมากทิ้ง จะตั้งได้ใจไม่ แต่ขานหมากเกิดไปถูกเทียนของขุนวรวงษาธิราชดับทั้ง ๕ คนจึงเกิดความโสมนัสยินดี ความในพงศาวดารระบุนว่า ขณะนั้นมีพระสงฆ์องค์หนึ่งครองไตรจีวรครบ ถี้อตาลปัตร เดินเข้าไปในพระอุโบสถให้พร

๒) สาระสำคัญของการอนุโมทนาเป็นการให้ความมั่นใจว่าสิ่งที่ปรารถนาจะสัมฤทธิ์ผล

๓.๔.๒.๓ อนุโมทนาจากพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ พบตัวอย่างกล่าวถึงคำอนุโมนาคลาย ๆ กัน ยกมาพิจารณา ๒ แห่ง

(๑) ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

“...เทพยเจ้าทั้งปวงจงสโมสรเปรมปรีดีปราโมทย์รับอนุโมนาทานมัยบุญกิริยากุศลสุจริต แล้วจงมีกมลจิตพิจารณาในพระอนิจจตาที่ไตรลักษณ์ญาณ...”^{๔๔}

“เสด็จออกจุดเทียนเครื่องนมัสการ ทรงศีลแล้ว ดำรัสถวายเข้า [ข้า-ผู้วิจิตร] พระสงฆ์เป็นภาษามคร พระสงฆ์รับสาธุแล้วอุบโลก และถวายยถาอนุโมนาแล้วจึงฉันฉันแล้วจึงถวายอดิเรก ถวายพระพรลา...”^{๔๕}

(๒) สาระสำคัญอนุโมนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) เนื้อหา แบ่งเป็น ๒ ตอน คือ ตอนแรก คัดมาจาก พิธีบรมราชาภิเษก รายละเอียดกล่าวถึงพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๕ นับตั้งตั้งแต่เรื่องจารึกพระสุพรรณบัฏ สำเนาหมายรับสั่งต่าง ๆ ลำดับพิธีการต่าง ๆ รวมทั้งในส่วนของพิธีสงฆ์ด้วย ซึ่งรายละเอียดของพิธีมีระบุถึงการการขัดตำนาน และประกาศอัญเชิญเทวดาทั้งบาลี และไทย

ตอนหลัง พบในระเบียบพระราชนุกิจในสมัยรัตนโกสินทร์ นับตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมา มีการกำหนดไว้ชัดเจน แต่เวลาของพระราชกิจอาจกำหนดแตกต่างกันไปบ้างตามความเหมาะสม เช่น รัชกาลที่ ๑ เวลา ๑๐ นาฬิกา เสด็จออกท้องพระโรงเลี้ยงภัตตาหารเลี้ยงพระสงฆ์ รัชกาลที่ ๒ เวลาเช้าจะเสด็จออกทรงบาตร จากนั้นจึงเสด็จออกเลี้ยงพระในท้องพระโรง รัชกาลที่ ๓ เวลา ๙ นาฬิกา เสด็จออกทรงบาตร จากนั้นเสด็จขึ้นไปบูชาพระในหอสุราลัยพิมาน เวลา ๑๐ นาฬิกา เสด็จออกท้องพระโรง เลี้ยงพระสงฆ์ฉันเวร

๒) สาระสำคัญของการอนุโมนา ตอนแรก เป็นการแสดงความชื่นชมยินดี ตอนที่ ๒ เป็นการให้พรตามปกติ

^{๔๔}สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ (พิมพ์ในงานฉานปณกิจศพ นางชุมพร เวชชาชีวะ ๖ มกราคม ๒๔๙๕), หน้า ๑๗๔.

^{๔๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๑.

สรุป จากพงศาวดารทั้ง ๓ ฉบับ คือ พงศาวดารฉบับโยนก, พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา, และพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ สรุปเนื้อหาดังนี้

๑) หลักฐานในพงศาวดาร ไม่พบเนื้อหาอนุโมทนา คงมีเพียงหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีการอนุโมทนา และอนุโมทนาในกาลใดบ้าง

๒) อนึ่ง จากหลักฐานพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้เห็นว่า ระเบียบศาสนพิธีการต่าง ๆ เริ่มมีความชัดเจนขึ้น เพราะมีข้อกำหนดเกี่ยวกับการอนุโมทนาว่า พระสงฆ์จะต้องทำอย่างไรบ้าง เช่น เมื่อรับถวายแล้ว มีธรรมเนียมการอุปโลกน์ อุปโลกน์แล้วอนุโมทนา อนุโมทนาแล้วฉัน ฉันแล้วจึงถวายอดิเรก ตามลำดับ ซึ่งธรรมเนียมดังกล่าวนี้ ไม่พบในหลักฐานอื่นที่แสดงมาทั้งหมด

๓) สาระสำคัญของการอนุโมทนาเป็นการแสดงความชื่นชม, แสดงความเห็นชอบด้วย, และมีการตั้งจิตปรารถนาอวยพรให้สมประสงค์

๓.๔.๓ เนื้อหาอนุโมทนาจากตำนาน

ตำนานบ้านตำนานเมืองจำนวน ๒๐ ฉบับ คือตำนานพระปรีต, ตำนานพราหมณ์ เมืองนครศรีธรรมราช, ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ, ตำนานพระพุทฉาย, ตำนานพระสายน์, ตำราพระราชพิธีเก่า, ตำนานพระพุทไสยาน์, ตำนานพระบรมธาตุและไหว้พระไตรลักษณ์, ตำนานพระประจำวันเกิด, ตำนานคณะสงฆ์, ตำนานวัดบวรนิเวศ, ตำนานพระธาตุทริภุญชัย, ตำนานพระธาตุจอมทอง, ตำนานพิธีตรุษ, ตำนานพระพุทเจดีย์, ตำนานพระธาตุดอยสุเทพ, จามเทววงศ์, ตำนานพระพุทสหัส, ตำนานกรุงเก่า, และตำนานพระแท่นมนังคศิลาบาต

ในจำนวนตำนานทั้ง ๒๐ ฉบับนี้ พบเพียง ๘ ตำนานเท่านั้นที่มีหลักฐานระบุถึงการอนุโมทนา ดังจะกล่าวรายละเอียดตามลำดับ

๓.๔.๓.๑ อนุโมทนาจากตำนานพระปรีต

๑. ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

ราชบัณฑิตยสภาขออนุโมทนาในบุญกุศลราศรีทักษิณานุประทาน ซึ่งพระยาไพชยนต์เทพได้บำเพ็ญเป็นปิตุทานมัย มีกตัญญูทเวทิตาธรรมเป็นที่ตั้ง ขออำนาจแห่งบุญกุศลนี้จงสำเร็จวิบากสุขแก่ผู้มรณะสมควรแก่คติอุบัตินั้น ๆ เทอญ^{๔๖}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** เนื้อหาอนุโมทนาแสดงการชื่นชมเจ้าภาพคือพระยาไพชยนต์เทพได้ทำบุญทักษิณานุประทาน และได้จัดพิมพ์หนังสือแจกในงานดังกล่าวด้วย

๓.๔.๓.๒ อนุโมทนาจากตำนานพระสายน์

(๑) ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

“ขอเทพดาเจ้าทั้งหลายก็ดี มนุษย์ทั้งหลายก็ดี หรือคฤหัสถ์แลบรรพชิตทั้งหลายแม้ทั้งปวง ผู้ที่นับถือซึ่งวัตถุมิพุทธาภิวัตน์เป็นต้น ได้มาแล้วมาแล้วในที่นี่ จงพากันนมัสการโดยชอบเถิด จงพากันบูชาซึ่งพระปฎิมาเจ้ามีสมญาว่า สายน์ นี้ เป็นพุทโธเทสิกเจดีย์ตามควรแก่กำลังเถิด จงอนุโมทนาซึ่งพระราชบุญ”^{๔๗}

^{๔๖} สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, ตำนานพระปรีต, (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๓), หน้า ข.

^{๔๗} หอพระสมุดวชิรญาณ, ตำนานพระสายน์วัดสระประทุม, (พระนคร: โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๐), หน้า ๙.

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** แสดงให้ทุกคนที่ได้มาเคารพกราบไหว้จึงได้ชื่นชมยินดีในพระราชากุศลที่ได้สร้างพระสายนี้นี้ไว้เป็นที่เคารพ กราบไหว้

๓.๔.๓.๓ อนุโมทนาจากตำนานวัดบวรนิเวศ ตำนานวัดบวรนิเวศ มีข้อความระบุถึงการอนุโมทนาหลายแห่ง แต่ละแห่งลักษณะคล้าย ๆ กัน

(๑) **ข้อมูล** มีรายละเอียดดังนี้

ตัวอย่างที่ ๑ ประกาศเทวดา ไหว้ครูปัยยาย มีคาถาพรรณนาขอให้เทวดาทั้ง ๘ ทิศ ได้มาช่วยอภิบาลรักษาพระอาราม นำความสวัสดี กำจัดอุปทวโทษทุกข์ทั้งปวง ขณะเดียวกันก็กล่าวสรรเสริญคุณพระศาสนามายังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ผู้ปฏิบัติชอบ พร้อมทั้งอัญบุญกุศลที่ได้บำเพ็ญไว้ น้อมอุทิศส่วนกุศลแก่บูรพาจารย์

ข้าพเจ้าทั้งหลายขออุทิศส่วนบุญกุศลแด่บูรพาจารย์สืบทอดและอารักขเทวดาทั้งหลายโดยเอื้อเฟื้อเพื่อให้อนุโมทนา ขอบูรพาจารย์สืบทอดและอารักขเทวดาทั้งหลาย จงสำคัญเหมือนตนได้ทำ แล้วอนุโมทนาส่วนกุศลที่ข้าพเจ้าทั้งปวงสวดทักให้โดยเคารพเถิด เพื่อจะสมฤทธิสมบัติทั้งปวง ขอสมบัติสุขตามประสงค์จงสมฤทธิแด่บูรพาจารย์สืบทอดและอารักขเทวดาทั้งหลายนั้น ด้วยปัตตานโมทนเจตนา^{๔๘}

ตัวอย่างที่ ๒ คำประกาศเทวดา งานฉลองยุค เมื่อปีมะเมีย พ.ศ.๒๔๐๙ แต่งเป็นฉันทภาษาบาลี และมีร้อยแก้วลักษณะพรรณนาความเป็นภาษาไทย (ไม่ใช่เป็นการแปลตามศัพท์) ความตอนหนึ่งกล่าวถึงอนุโมทนาดังกล่าว ๆ กับตอนประกาศเทวดา ไหว้ครูปัยยาย ดังกล่าวข้างต้น ความดังนี้

เทพยเจ้าทั้งหลายนั้น จงมีส่วนในทานบริจาคบูชามหกรรมอันนี้ จงมีจิตยินดีอนุโมทนา สำคัญว่าเป็นส่วนของตนได้บริจาค จงสำเร็จผลด้วยกุศลวิบากตามปรารถนา แล้วจงช่วยอภิบาลรักษาสมเด็จพระบรมกระษัตริย์พระเจ้าแผ่นดินให้ทรงเกษมสุข ปราศจากทุกข์โรคอาพาธพยาธิวิบัติอุปัทวันตราย ขอให้พระเดชานุภาพแพร่หลายดำรงอยู่ในรัชชศิริสมบัติสืบกาลนาน ฯ^{๔๙}

ตัวอย่างที่ ๓ ในพิธีเฉลิมพระเกียรติยศสนองคุณพระบรมราชูปัชฌาจารย์ได้โปรดฯ ให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเศกที่วัดบวรนิเวศ ทรงเลื่อนพระเกียรติยศพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง วชิรญาณวโรรสขึ้นเป็นสมเด็จเจ้าบรมวงศ์เธอ และเลื่อนสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระมหาสังฆปริณายก ความเกี่ยวกับอนุโมทนาตอนหนึ่งดังนี้

ครั้นสุดเสียงประโคมสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงประสิทธิพระถวายเป็นพระบาทสมเด็จเจ้าอยู่ฯ แล้วถวายยอติเรก พระสงฆ์รับภวตุสัพพ เสด็จลงจากพระมหาสมณ

^{๔๘}สำนักราชเลขาธิการ, **ตำนานวัดบวรนิเวศ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๙๘๔), ๒๕๒๘), หน้า ๕๖.

^{๔๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕.

อาศน์ พระพิมลธรรม (วัดโสมนัสวิหาร) ดับเทียนไชย พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา แล้วสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงถวายของที่ระฤกในวาระมหาสมณุตมาภิเศกแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่^{๕๐}

(๒) สารสำคัญจากตัวอย่างเนื้อหาอนุโมทนาระบุให้เหล่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายมาอนุโมทนาชื่นชมในกองกุศลทั้งหลาย

๓.๔.๓.๔ อนุโมทนาจากตำนานพิธีตรุษ

(๑) ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

...(ชาวชมพูทวีป) พึงอนุโมทนาบุญที่ข้าพเจ้า (พระสงฆ์) ทั้งหลายให้เกิดขึ้น (บำเพ็ญ) แล้วด้วยการสักการะ มีการบูชาด้วยประทีปธูปดอกไม้ และด้วยการไหว้กราบนับถือ พระรัตนตรัย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น และด้วยความเป็นผู้หมั่นประกอบซึ่งสุจริตกิจอย่างหนึ่ง ๑ เป็นต้นนั้นเกิด....^{๕๑}

...ถึงเวลาเช้าพระสงฆ์สวดอนุโมทนาแล้วประนมามนต์ พระปริตกับแจกจ่าย (สายสิญจน์) แก่พวกสัตว์บุรุษ เป็นเสร็จงาน...^{๕๒}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา แสดงถึงเจตนาของผู้อนุโมทนาว่า ให้ชาวชมพูทวีปทั้งหลายชื่นชมกับกุศลที่ตนได้ทำแล้ว

๓.๔.๓.๕ อนุโมทนาจากตำนานพระพุทธฉาย

(๑) ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

“พระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวสุนทรโวหาร เป็นการขอบคุณและอนุโมทนา”^{๕๓}

“บัดนี้เธอก็ได้ปฏิบัติงานนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปแล้ว ตถาคตขออนุโมทนาสาธุการ ในวันพรุ่งนี้ ตถาคตจะไปสู่สถานของพรานฆาฏกะนั้นโดยลำพัง และจะยังพรานฆาฏกะนั้นให้ได้เสร็จซึ่งมรรคและผล”^{๕๔}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา แสดงการที่พระมหาโมคคัลลานะชื่นชมนายพรานที่ได้ให้ที่พักแรม และพระพุทธเจ้าอนุโมทนาชื่นชมในภารกิจที่พระมหาโมคคัลลานะได้ไปทำ

^{๕๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๘.

^{๕๑}สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพิธีตรุษ, หน้า ๗๘.

^{๕๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

^{๕๓}พระศรีสุทนต์มณี, ตำนานพระพุทธฉาย, (พระนคร: โรงพิมพ์ การพิมพ์พาณิชย์, ๒๔๙๕), หน้า ๑๓.

^{๕๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

๓.๔.๓.๖ อนุโมทนาจากตำนานคณะสงฆ์

(๑) ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

“ขอเทพดาเจ้าทั้งหลายก็ดี มนุษย์ทั้งหลายก็ดี หรือคฤหบดีแลบรรพชิตทั้งหลายแม้ทั้งปวง ผู้ที่นับถือซึ่งวัตถุมิพุทธาภิธานเป็นต้น ได้มาแล้วมาแล้วในที่นี้ จงพากันนมัสการโดยชอบเถิด จงพากันบูชาซึ่งพระปฎิมาเจ้ามีสมญาว่า สายน นี้ เป็นพุทโธเทสิกเจดีย์ตามควรแก่กำลังเถิด จงอนุโมทนาซึ่งพระราชบุญ”^{๕๕}

(๒) สาระสำคัญอนุโมทนา แสดงการชื่นชมพระเจ้านางเธอ พระองค์เจ้าเหมวดีได้ทรงบำเพ็ญทักษิณานุประทานเป็นการสนองคุณครุวยายแสง และได้ทรงพิมพ์หนังสือเผยแพร่

๓.๔.๓.๗ อนุโมทนาจากตำราพระราชพิธีเก่า

(๑) ข้อมูล มีเนื้อหา ดังนี้

สิ่งที่หวังและตั้งจิตต์ประสงค์
ขอจงสำเร็จสมเสมอสมัย
อันตรายทั้งหลายจงปราศไป
สวัสดิ์จึงได้ประสพนิรันดร์ ฯ^{๕๖}

(๒) สาระสำคัญอนุโมทนา แสดงความปรารถนาขอให้สำเร็จในสิ่งประสงค์ พร้อมทั้งขอให้แคล้วคลาดปลอดภัย ประสพแต่สิ่งที่ดีงาม

๓.๔.๓.๘ อนุโมทนาจากตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ

(๑) ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ มีระบุว่า เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน จึงพร้อมด้วยเหล่าภิกษุจำนวน ๕๐๐ รูป เสด็จออกบิณฑบาตในเมืองมิถิลาแล้ว เสด็จมายังถ้ำกุมภ ซึ่งอยู่ในเมืองสุวรรณโคมคำ ครั้นกระทำภักติกแล้วไม่มีน้ำเสวย เทวดาจึงนำหม้อน้ำจากทิศทั้ง ๔ มาถวาย เมื่อรับน้ำจากเทวดาแล้ว ตำนานระบุว่า “ไตรสเทศนาพานียโมทนาแก่เทวดาทั้ง ๔ องค์” ๑ ก็ได้เสวยผลานิสงส์ส่วนบุญที่ได้ให้น้ำเป็นทาน ได้ตั้งอยู่ในวิมานบนยอดเขาทั้ง ๔ ทิศ”

(๒) สาระสำคัญอนุโมทนา เนื้อหาระบุถึงการที่พระพุทธเจ้าอนุโมทนาแก่เหล่าเทวดาที่นำหม้อน้ำจาก ๔ ทิศมาถวาย โดยขอให้เทวดาได้ประสบผลบุญ อยู่ในวิมานยอดเขาทั้ง ๔ ทิศต่อไป

สรุป จากตำนานพื้นเมือง ๘ ฉบับที่พบหลักฐานเกี่ยวกับอนุโมทนา สรุปเนื้อหาได้ดังนี้

^{๕๕} หอพระสมุดวชิรญาณ, ตำนานพระสาयน์วัดสระประทุม, (พระนคร: โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๐), หน้า ๙.

^{๕๖} หอพระสมุดวชิรญาณ, ตำนานพระราชพิธีเก่า, (พระนคร: โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๖), หน้า ก่อนคำนำ.

๑) อนุโมทนาในตำนานไม่พบเนื้อธรรม แต่แสดงตำนานอันสะท้อนถึงความเชื่อเกี่ยวกับการที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิในยุคต่าง ๆ โดยเฉพาะทางภาคเหนือของประเทศ

หลักฐานยังแสดงธรรมเนียมข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุโมทนาในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ บุคคลอนุโมทนา (บุคคลธรรมดาเป็นผู้อนุโมทนา), เทวดาอนุโมทนา (เทวดาเป็นผู้อนุโมทนา/อนุโมทนาแก่เทวดา), และพระสงฆ์อนุโมทนา (พระสงฆ์เป็นผู้กล่าวอนุโมทนา)

นอกจากนี้หลังการอนุโมทนา มีการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ซึ่งประเด็นหลังนี้จะไม่พบในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และหลักฐานอื่น ๆ พบเพียงแห่งเดียวเท่านั้น คือในตำนานพิชิตรูป

๒) จากหลักฐานอนุโมทนาทั้ง ๘ เรื่อง มีเนื้ออนุโมทนาแสดงความปรารถนาให้พ้นจากทุกข์ ภัย อันตรายทั้งปวง ขณะเดียวกันก็อวยพรขอให้ประสบสิ่งที่หวัง และขอให้มีความเจริญรุ่งเรือง

๓.๔.๔ เนื้ออนุโมทนาจากหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวง

หนังสือสวดมนต์ฉบับหลวงนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอาราธนาสมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว) ให้จัดรวบรวมขึ้น เพื่อเป็นแบบแผนสำหรับพระสงฆ์ในราชอาณาจักรใช้เป็นแบบแผนในการอนุโมทนา ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๔๒๓ ฉบับที่ใช้อ้างอิงในการวิจัยนี้ พิมพ์ครั้งที่ ๑๖/๒๕๓๘ โดยโรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย

ในหนังสือสวดมนต์ฉบับนี้ พบคำอนุโมทนาจำนวน ๑๘ เรื่อง มีรายละเอียดเนื้อหาแต่ละเรื่อง ดังนี้

๓.๔.๔.๑ เรื่อง อนุโมทนาสามัญญา-สัพพี

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ห้วงน้ำที่เต็มย่อมยังสมุทรสาครให้เป็นได้ฉันใด
 ทานที่ท่านอุทิศให้แล้วแต่โลกนี้
 ย่อมสำเร็จประโยชน์แก่ผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้วได้ฉันนั้น
 ขออิฏฐผลที่ท่านปรารถนาแล้วตั้งใจแล้ว
 จงสำเร็จโดยฉับพลัน, ขอความดำริทั้งปวงจงเต็มที่
 เหมือนพระจันทร์ในวันเพ็ญ
 เหมือนแก้วมณีอันสว่างไสวชวนยินดี
 ความจัญไรทั้งปวงจงบาราบไป
 โรคทั้งปวง (ของท่าน) จงหาย
 อันตรายอย่าได้มีแก่ท่าน
 ท่านจงเป็นผู้มีความสุข มีอายุยืน
 ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ
 ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้มีปกติไหว้กราบ มีปกติ

อ่อนน้อมถ่อมตน (ต่อผู้ใหญ่) เป็นนิตย^{๕๗}

๒. สารสำคัญอนุโมทนา ดังนี้

๑) เปรียบเทียบทานที่บุคคลอุทิศให้แก่บุคคลผู้ล่วงลับไปแล้ว ย่อมสำเร็จประโยชน์เหมือนห้วงน้ำที่เต็ม ท้ายอนุโมทนาแสดงหลักธรรมเป็นเหตุให้ได้อายุ วรรณะ สุขะ และพลด้วยการประพุดต่ออ่อนน้อมถ่อมตน

๒) แสดงการตั้งจิตปรารถนาหลายประการ กล่าวคือ ตั้งกัลยาณจิตขอให้สำเร็จอิฏฐพลที่พึงปรารถนาโดยฉับพลัน และให้บริบูรณ์เหมือนพระจันทร์ในวันเพ็ญ และแก้วมณีอันโชติช่วง, ตั้งกัลยาณจิตขอให้เสนียดจัญไร, โรค, อันตรายจงพินาศไป และอวยพรให้มีความสุข และมีอายุยืน

๓.๔.๔.๒ เรื่อง มงคลจักรวาลน้อย

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าทั้งปวงด้วยอานุภาพแห่งพระธรรมทั้งปวงด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ทั้งปวงด้วยอานุภาพแห่งระตะนะสาม คือพุทธรตนะ ธรรมรตนะ สังฆรตนะด้วยอานุภาพแห่งพระธรรมชั้นแปดหมื่นสี่พันด้วยอานุภาพแห่งพระไตรปิฎก ด้วยอานุภาพแห่งพระสาวกของพระชินเจ้าสรรพโรคทั้งหลายของท่าน สรรพภัยทั้งหลายของท่านสรรพอันตรายทั้งหลายของท่าน สรรพอุปัทวะทั้งหลายของท่านสรรพนิมิตรภัยทั้งหลายของท่าน สรรพอวมงคลทั้งหลายของท่านจงพินาศไป ความเจริญอายุ ความเจริญทรัพย์ ความเจริญศิริความเจริญยศ ความเจริญกำลัง ความเจริญวรรณะความเจริญสุข จงมี (แก่ท่าน) ในกาลทั้งปวง

ทุกข์โรครภัย แลเวรทั้งหลาย ความโศกศัตรุแลอุปัทวะทั้งหลาย

ทั้งอันตรายทั้งหลายเป็นอนเก จงพินาศไปด้วยเดช

ความชำนะความสำเร็จทรัพย์ลาภ ความสวัสดิ์ ความมีโชค

ความสุข กำลังศิริอายุแลวรรณะ โภคะความเจริญ

ความเป็นผู้มียศแลอายุยืนร้อยปี

ความสำเร็จกิจในความเป็นอยู่จงมีแก่ท่าน ฯ^{๕๘}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา มุ่งแสดงหรือตั้งกัลยาณจิตโดยการอ้างพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ ขอให้ภัย อันตราย อุปัทวะ นิมิตรภัย สิ่งอวมงคลทั้งหลายพินาศไป ให้เจริญด้วยอายุ ทรัพย์ ศิริ ยศ กำลัง วรรณะ ความสุข สำเร็จกิจในความเป็นอยู่

๓.๔.๔.๓ เรื่อง เกณียาณโมทนาคาถา

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ยัญพิธีมีการบูชาไฟเป็นประธาน

สาวิตติฉันทเป็นประธานของพระเวท

พระเจ้าแผ่นดินเป็นประธานของประชากรราษฎร์

^{๕๗}ในสวดมนต์ฉบับหลวง ไม่แสดงคำแปลไว้ ผู้วิจัยใช้คำแปลจากมนต์พิธีฉบับพระครูอรุณธรรมรังษี ทุกรายละเอียดใน พระครูอรุณธรรมรังษี (เอี่ยม สิริวัฒนโณ) มนต์พิธีแปล, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสมัย, มปป., หน้า ๑๖๙.

^{๕๘}คัดคำแปลจาก พระครูอรุณธรรมรังษี (เอี่ยม สิริวัฒนโณ),มนต์พิธี,หน้า ๑๔๐.

มหาสมุทรเป็นประธานของแม่น้ำ
 ดวงจันทร์เป็นประธานแห่งดาวนักษัตร
 ดวงอาทิตย์เป็นประธานแห่งสิ่งที่ร้อน ฉันทไค
 พระสงฆ์ก็เป็นประธานของทายกผู้มั่งบุญถวายทานอยู่ ฉันทัน^{๕๙}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** เป็นการแสดงความสำคัญคู่ขนานใหญ่-เล็ก, มาก-น้อยของสิ่งต่าง ๆ ในโลก ๖ ประเภท คือ ๑) ในยัญพิธีกรรมทั้งหลาย การบูชาไฟสำคัญหรือยิ่งใหญ่ที่สุด, ๒) ในคัมภีร์พระเวท บทฉันท (สหิตะ) สำคัญกว่าบทอื่นๆ, ๓) ในแม่น้ำ มหาสมุทรใหญ่ ๔) ในหมู่ดาว ดวงจันทร์ใหญ่ที่สุด ๕) ในของร้อน ดวงอาทิตย์ร้อนที่สุด ๖) ในการถวายทาน พระสงฆ์สำคัญที่สุด

๓.๔.๔.๔ เรื่อง กาลทานสุดตคาถา

(๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้
 ผู้มีปัญญารู้ความประสงค์ของผู้ขอ
 เป็นผู้ปราศจากความตระหนี่
 ย่อมให้ทานในกาลที่ควรให้
 ทานที่ให้ในพระอริยบุคคลผู้ชื้อตรง ผู้คงที่
 ย่อมเป็นทักษิณาทิไพบูลย์
 ทำให้เขามีใจผ่องใส
 ชนเหล่าใดอนุโมทนาหรือชวนชวยในทักษิณานั้น
 เพราะการชวนชวยหรืออนุโมทนาของชนเหล่านั้น
 ทักษิณาย่อมมีผลไม่พร่อง
 แม้พวกเขาเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญ
 เพราะฉะนั้นผู้มีจิตไม่ท้อถอย
 จึงควรให้ทานในเขตที่มีผลมาก
 เพราะบุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า^{๖๐}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** ๑] แสดงลักษณะทายก ผู้ให้ว่า ประกอบด้วย ปัญญา ปราศจากความตระหนี่ มีจิตผ่องใส ๒] แสดงลักษณะปฏิคาหก หรือผู้รับว่าเป็นพระอริยบุคคล ผู้ชื้อตรง เป็นบุญเขต ๓] แสดงวิธีการทำบุญที่จะได้ผลานิสงส์มาก คือการรู้จักเลือกให้ในกาลที่ควรให้ ๔] แสดงอานิสงส์ที่พึงได้รับว่า มีผลไม่บกพร่องแก่ผู้กระทำโดยตรง ทั้งยังจะมีอานิสงส์ต่อผู้ที่ร่วมอนุโมทนา และ ๕] เชิญชวนให้ชวนชวยในบุญกุศลด้วยการแสดงเหตุผลว่า บุญเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า

๓.๔.๔.๕ เรื่อง **วิหารทานคาถา** ความอันเดียวกันกับอนุโมทนาในพระไตรปิฎกเรื่อง พุทธานุญาติวิหาร (วิหารานุชาชนะ)

(๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้
 วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้ายนอกจากนั้น

^{๕๙} คำแปล คัดมาจาก วิ.มหา. (ไทย) ๕/๓๐๐/๑๓๒.

^{๖๐} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๖/๕๗.

ยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็นนอกจากนั้น

ฯลฯ

เหตุบรรเทาสรรพทุกข์แก่เขาซึ่งเมื่อเขารู้ทั่วถึงแล้วจะเป็นผู้ไม่
มีอาสวะปรินิพพานได้ในชาติ^{๖๑}

(๒) **สาระสำคัญของอนุโมทนา** แสดงอานิสงส์ของการถวายเสนาสนะเชิง
ประจักษ์ ได้แก่ป้องกันหนาว ร้อน สัตว์ร้าย ฝน ลม แดด เป็นต้น พร้อมทั้งแสดงให้เห็นว่า
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญการถวายวิหาร หรือที่อยู่อาศัยว่าเป็นทานอันเลิศ ดังได้กล่าวใน
เนื้อหามุทิตาในพระไตรปิฎก

๓.๔.๔.๖ เรื่อง เทวตาทิสสทกขิณานุโมทนาคาถา ความอนุโมทนาคัดลอกมาจาก
คัมภีร์พระไตรปิฎก เรื่อง มหาอำมาตย์สุณิธะและวัสสการะ (สุณิธวัสสการวัตถุ),

(๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

บัณฑิตอยู่ในที่ใด ครั้นเลี้ยงดูท่านผู้มีศีล ผู้สรวม
ประพจน์พรหมจรรย์ในที่ที่ตนอยู่นั้น พึงอุทิศทักษิณา

ฯลฯ

ผู้ที่ทวยเทพอนุเคราะห์แล้วย่อมพบเห็นแต่สิ่งที่เจริญทุกเมื่อ^{๖๒}

(๒) **สาระสำคัญของอนุโมทนา** มุ่งกล่าวสรรเสริญบัณฑิตว่า อยู่ในที่ใดก็ไม่ทอดทิ้ง
บุญกุศล มักจะเข้าหาท่านผู้ทรงศีล ประพจน์พรหมจรรย์ทำบุญอยู่เป็นนิจ ครั้นทำบุญกุศลแล้วก็อุทิศ
ให้แก่เหล่าทวยเทพทั้งหลาย ทวยเทพครั้นได้รับการบูชาเช่นนั้นแล้ว ย่อมอนุเคราะห์หรือตอบแทน
เหมือนมารดาอนุเคราะห์บุตร

๓.๔.๔.๗ เรื่อง เทวตาทิสสมนตนาถา

(๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

หมู่ภูตเหล่าใดเป็นภุมเทวดาก็ดี, เหล่าใดสถิตแล้ว

ในอากาศก็ดี, ซึ่งมาประชุมกันแล้วในที่นี้

ขอหมู่ภูตเหล่านั้นทั้งหมดเทียวจงเป็นผู้มีจิต

โสมนัส อนึ่ง จงพึงภาซิตโดยเคารพ

เราจะกล่าวสุภาซิตแม้บางประการแก่ท่านทั้งหลาย

ไม่เป็นบาป เป็นเครื่องทำความเดือนสติในบุญ

เป็นอุบายเครื่องแนะนำอันชอบธรรม

ของบุคคลผู้กระทำตามทั้งหลาย

เพราะเหตุนี้แลหมู่ภูตทั้งปวงจงพึงเกิด

ท่านทั้งหลายจงกระทำไมตรีจิตในหมู่สัตว์มนุษยชาติ

ผู้มีภักดีอันทำแล้วมันในหมู่ภูต

มนุษย์ทั้งหลายเหล่าใด ย่อมนำกระทำพละกรรม

ในกลางวันหรือกลางคืน

มุ่งหวังอยู่ซึ่งความอดหนุนตอบแทน

^{๖๑}วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๕/๙๑.

^{๖๒}วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๖/๑๐๒.

มนุษย์ทั้งหลายเหล่านั้นแล เป็นผู้มัวเมาพินอย
ส่วนภูตทั้งหลายเป็นผู้มีฤทธิ์มากโดยแปลกกัน
เป็นพวกอหิสमानกาย ที่มนุษย์ทั้งหลายรู้จัก
เพราะเหตุนี้แลท่านทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่ประมาท
รักษามนุษย์เหล่านั้นเถิด.^{๖๓}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** แสดงถึงการตั้งกัลยาณจิตขอให้เทวดาทั้งหลาย
มีจิตยินดี และพึงถ้อยคำสุภาสิตที่ได้กล่าวเป็นเครื่องเตือนสติในบุญ เป็นอุบายเครื่องแนะนำ และ
แสดงกัลยาณจิตขอให้เทวดาทั้งหลายมีเมตตาริจิตในหมู่มนุษย์ที่ได้ทำความกัฏฐิ ทำการทาสกรรมทั้ง
กลางวันและกลางคืนด้วยมุ่งหวังการอุททนต์ตอบแทน มนุษย์เป็นผู้มัวเมาพินอย แต่เหล่าภูต
ทั้งหลายมีอานุภาพมาก จึงขอให้ไม่ประมาทช่วยรักษามนุษย์เหล่านั้น

**๓.๔.๔.๘ เรื่อง ปริตตกรณปาฐุ ความผสมทั้งร้อยแก้ว (คัชชะ) และร้อยกรอง (ปัช
ชะ)**

(๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

เหล่าสัตว์มีประมาณเพียงใด ไม่มีเท่าก็ตาม มี ๒ เท่าก็ตาม มี ๔ เท่าก็ตาม
หรือมากเท่าก็ตาม มีรูปก็ตาม ไม่มีรูปก็ตาม มีสัญญาก็ตาม ไม่มีสัญญาก็ตาม ทั้งไม่ใช่มีสัญญา
และไม่ใช่ไม่มีสัญญาก็ตาม ตถาคต ผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านกล่าวว่าเป็นเลิศ
แห่งสัตว์เหล่านั้น เหล่าชนใดเลื่อมใสแล้วในพระพุทธเจ้าผู้เลิศ วิกาอันเลิศย่อมมีแก่ผู้เลื่อมใส
ในบุคคลผู้เลิศ^{๖๔}

ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ หรือรัตนชาติที่ประณีตใด ๆ
ที่มีในโลกนี้ ในโลกอื่น หรือในสวรรค์
ทรัพย์หรือรัตนชาตินั้น ๆ เสมอด้วยตถาคตไม่มี
นี่เป็นรัตนอันประณีตในพระพุทธเจ้า
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้ความสุขสวัสดิ^{๖๕}

เหล่าธรรมมีประมาณเพียงใด ที่เป็นสังฆธรรมก็ตาม เป็นอสังฆ
ธรรมก็ตาม วิราคะ อันเป็นธรรมขจัดเสียซึ่งความมัวเมา นำออกเสียซึ่งความกระหาย เป็นธรรม
ถอนออกซึ่งอาลัย ตัณห์วิภวู เป็นธรรมสิ้นไปแห่งตัณหา เป็นไปเพื่อคลายกำหนด เพื่อความดับ
กิเลส และเพื่อนิพพาน ท่านกล่าวว่าเป็นเลิศแห่งธรรมเหล่านั้น คนเหล่าใดเลื่อมใสในธรรมอันสิ้น
ไปแห่งราคะ วิกาอันเลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในธรรมอันเลิศ^{๖๖}

พระศากยมุณีมีพระทัยตั้งมั่น
ทรงบรรลุธรรมอันใดเป็นที่สิ้นกิเลส
ปราศจากราคะ เป็นอมตธรรมอันประณีต
ไม่มีธรรมใด ๆ ที่เสมอด้วยธรรมนั้น

^{๖๓}คำแปล คัดมาจาก พระครูอรุณธรรมรังษี (เอี่ยม สิริวณโณ), **มนต์พิธี**, หน้า ๑๔๔.

^{๖๔}สำนวนแปลโดยผู้วิจัย.

^{๖๕}ขุ.ข. (ไทย) ๒๕/๓/๙.

^{๖๖}สำนวนแปลโดยผู้วิจัย.

นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระธรรม
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุข^{๖๗}

เหล่าธรรมมีประมาณเพียงใด อริยมรรค ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมา
สังกัปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ
ท่านกล่าวว่าเป็นธรรมอันเลิศแห่งธรรมเหล่านั้น ผู้ใดเลื่อมใสในธรรมอันเลิศนั้น วิบากอันเลิศ
ย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในธรรมอันเลิศ^{๖๘}

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
ตรัสสรรเสริญสมาธิได้ว่าเป็นธรรมสะอาด
ตรัสถึงสมาธิได้ว่าเป็นผลโดยลำดับ
สมาธิอื่นที่เสมอด้วยสมาธินั้นไม่มี
นี้เป็นรัตนอันประณีตในธรรม
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุข^{๖๙}

บุคคล ๑๐๘ จำพวก ที่สัทบุรุษสรรเสริญ
ซึ่งจัดเป็นบุคคล ๔ คู่ เป็นสาวกของพระสุคต
เป็นผู้ควรแก่ทักษิณา
ท่านที่เขากวายเป็นบุคคลเหล่านั้นมีผลมาก
นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุข^{๗๐}

หมู่ หรือคณะมีประมาณเพียงใด สงฆ์สาวกของพระตถาคต ได้แก่
บุคคล ๔ คู่ ๘ ประเภท ท่านกล่าวว่าเป็นเลิศแห่งหมู่ หรือคณะเหล่านั้น ผู้ใดเลื่อมใสใน
พระสงฆ์อันเลิศ วิบากอันเลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในพระสงฆ์อันเลิศ^{๗๑}

พระชินาสพเหล่าใดสิ้นภพเก่าแล้ว ไม่มีการเกิดใหม่
ทั้งมีจิตเพื่อง่ายในภพที่จะเกิดต่อไป
ท่านเหล่านั้นชื่อว่า มีพืชสิ้นแล้ว ไม่มีฉันทะงอกขึ้น เป็นปราชญ์
ย่อมดับสนิทเหมือนประทีปดวงนี้ดับไป
นี้เป็นรัตนอันประณีตในพระสงฆ์
ด้วยสัจจะนี้ ขอให้มีความสุข^{๗๒}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) สารคำอนุโมทนาส่วนที่เป็นร้อยแก้วกล่าวสรรเสริญ
พระพุทธเจ้า ว่าเป็นเลิศกว่าสัตว์ทั้งปวง, บรรดาธรรม วิราคะธรรม, และอริยมรรคมีองค์ ๘ เลิศกว่า
ธรรมทั้งปวง, บรรดาหมู่หรือคณะ สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เลิศกว่าคณะทั้งปวง และแสดง
วิบากของผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ย่อมได้รับวิบากอันเลิศ

^{๖๗} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๔/๑๐.

^{๖๘} สำนวนแปลโดยผู้วิจัย.

^{๖๙} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๕-๖/๑๐-๑๑.

^{๗๐} สำนวนแปลโดยผู้วิจัย.

^{๗๑} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๑๕/๑๓.

ส่วนที่เป็นร้อยกรองแต่ละบาท กล่าวพรรณนาคุณของพระพุทธ
พระธรรม และพระสงฆ์ตามลำดับ

๒) ความบาทสุดท้ายของแต่ละคาถา แสดงความปรารถนาโดยตั้ง
สัจจะวาจาขอให้มีความสวัสดิ

๓.๔.๔.๙ เรื่อง อคฺคปฺปสํหิตตคาถา

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

บุญที่เลิศ คือ อายุ วรรณะ
ยศ เกียรติ สุข และพละ
ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้เลื่อมใส
ผู้รู้ธรรมที่เลิศโดยความเป็นธรรมที่เลิศ
ผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้เลิศ
ซึ่งเป็นทักษิณียบุคคลชั้นเยี่ยม
ผู้เลื่อมใสในพระธรรมที่เลิศ
อันเป็นที่คลายความกำหนด
เป็นที่สงบระงับ นำสุขมาให้
ผู้เลื่อมใสในพระสงฆ์ผู้เลิศ
ซึ่งเป็นนาบุญอันยอดเยี่ยม
ให้ทานในท่านผู้เลิศ
นักปราชญ์ผู้ตั้งมั่นในธรรมที่เลิศ
ให้ทานแก่ท่านผู้เลิศ
เกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตาม
ย่อมถึงความเป็นผู้เลิศ บันเทิงอยู่^{๗๒}

(๒) สาระสำคัญของอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) กล่าวถึงอายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สุข และพละว่าเป็นบุญอันเลิศ
และบุญอันเลิศดังกล่าวนี้ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์อันเลิศ

๒) แสดงวิธีปฏิบัติเพื่อถึงฐานะอันเลิศดังกล่าวด้วยการให้ทานใน
ท่านผู้เลิศ ตั้งอยู่ในธรรมอันเลิศ และแสดงผลของการปฏิบัติว่า เกิดเป็นเทวดาก็ตาม เป็นมนุษย์ก็
ตาม ย่อมถึงความเป็นผู้เลิศ บันเทิงอยู่

๓.๔.๔.๑๐ เรื่อง นิธิกณฺท์

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

คนเราฝังขุมทรัพย์ไว้ในที่ลึกจดถึงน้ำก็ด้วยคิดว่า
เมื่อเกิดกิจที่จำเป็นขึ้น ขุมทรัพย์นี้จะเป็นประโยชน์แก่เรา
คนเราฝังขุมทรัพย์ไว้ในโลก ก็เพื่อจุดประสงค์นี้ คือ
เพื่อให้พ้นจากราษฎรภัยที่คอยคุกคาม
เพื่อให้พ้นจากโจรภัยที่คอยเบียดเบียน

^{๗๒}ดูคำแปลใน อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๔/๕๔,อง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๓๒/๕๐.

เพื่อเก็บไว้ใช้หนี้ก็มี เพื่อเก็บไว้ใช้ในยามเกิดทุกข์ภัย
 หรือเพื่อใช้ในเวลามีภัยอันตรายต่าง ๆ
 ขุมทรัพย์ที่เขาฝังไว้อย่างดีในที่ลึกจดน้ำถึงเพียงนั้น
 จะสำเร็จประโยชน์แก่เขาไปทั้งหมด ตลอดเวลาที่เขาไม่
 เพราะบางที่ขุมทรัพย์ก็เคลื่อนที่ไปก็มี
 บางที่เขาลืมที่ฝังไว้ก็มี
 บางที่พวคนาคเคลื่อนย้ายก็มี
 บางที่พวกยักษ์นำขุมทรัพย์นั้นไปก็มี
 หรือบางที่เมื่อเขาไม่เห็นทายาทผู้ไม่เป็นที่รักขโมยเอาไปก็มี
 เมื่อเขาสิ้นบุญ ขุมทรัพย์ที่ฝังไว้ทั้งหมดนั้นก็พินาศหายไป
 ขุมทรัพย์ที่ผู้ใดจะเป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม
 ฝังไว้ดีแล้ว ด้วยทาน ศีล สัจจะ และทมะ
 ในพระเจดีย์ พระสงฆ์ บุคคล แขนงที่มามา
 ในมารดา บิดา หรือพี่ชาย
 ขุมทรัพย์นี้ชื่อว่าฝังไว้ดีแล้ว คนอื่นขนเอาไปไม่ได้
 จะติดตามคนฝังตลอดไป
 บรรดาทรัพย์สมบัติที่เขาจำต้องละไป
 เขาพาไปได้เฉพาะขุมทรัพย์นี้เท่านั้น
 ขุมทรัพย์นี้ไม่ทั่วไปแก่คนเหล่าอื่น ทั้งโจรก็ลักเอาไปไม่ได้
 ผู้มีปัญญาควรทำแต่บุญที่จะเป็นขุมทรัพย์ติดตามตนตลอดไป
 ขุมทรัพย์นี้ให้ผลอันน่าปรารถนาทุกประการ
 แก่เทวดา และมนุษย์ คือเทวดาและมนุษย์ปรารถนาผลใด ๆ
 ผลนั้น ๆ ทุกอย่าง จะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้
 ความมีผิวพรรณงดงาม ความมีเสียงไพเราะ
 ความมีทรวดทรงสมส่วน ความมีรูปสวย
 ความเป็นใหญ่ ความเป็นบริวาร ทั้งหมดจะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้
 ความเป็นพระราชาในประเทศ ความเป็นอิสระ
 ความสุขของความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิอันน่าพอใจ
 และแม้ความเป็นเทวราชของเทวดาในหมู่เทพ
 ทั้งหมดก็จะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้
 สมบัติของมนุษย์ก็ดี ความยินดีในเทวโลกก็ดี
 สมบัติคือนิพพานก็ดี ทั้งหมดจะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้
 บุคคลอาศัยมีตตสัมปทา
 ประกอบความเพียรโดยแยบคาย
 ก็จะเป็นผู้ชำนาญในวิชาและวิมุตติ
 ทั้งหมดจะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้
 ปฏิสัมภีทา วิโมกข์ สวากบารมี
 ปัจเจกโพธิ์ และพุทธภูมิ

ทั้งหมดจะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้
บุญสัมปทานนี้มีประโยชน์มากอย่างนี้
เพราะฉะนั้น บัณฑิตผู้เป็นปราชญ์
จึงสรรเสริญภาวะแห่งบุญที่ทำไว้แล้ว^{๗๓}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงการเปรียบเทียบการฝังทรัพย์ภายนอกกับทรัพย์ภายในว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์เกื้อกูลอย่างใดอย่างหนึ่ง ทรัพย์ภายนอกแม้จะฝังหรือเก็บไว้ดีปานใด ก็อาจได้รับอันตราย ผู้อื่นสามารถแย่งไปได้ แต่ทรัพย์ภายใน ไม่ทั่วไปแก่คนเหล่านี้ ให้สำเร็จประโยชน์ทุกอย่าง

๒) แสดงบุญคือทรัพย์ภายในว่าให้ผลที่น่าปรารถนา นับตั้งแต่ความมีผิวพรรณงาม มีเสียงไพเราะ ทรวดทรงสมส่วน มีรูปสวย ความเป็นใหญ่ ความมีบิรวาร ความเป็นพระราชา มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ ปฏิสัมภีทา วิโมกข์ สากบารมี ปังเจกโพธิ์ สุดท้ายเป็นเหตุให้ได้พุทธภูมิ

๓) แสดงแนวทางปฏิบัติในการฝังขุมทรัพย์ ด้วยทาน ศีล สัจจะ (สำหรับ) และทมะ (ข่มใจ) ในพระเจดีย์ พระสงฆ์ บุคคล แยกที่มาหา มารดา บิดา หรือพี่ชาย เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง

๓.๔.๔.๑๑ เรื่อง สงคหวตถุคาถา

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ทาน เปยยวัชชะ อตถจริยาในโลกนี้
และสมานัตตตาในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร
สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก
เหมือนลิมสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปไว้ได้ฉะนั้น
ถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดา
ก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ
แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้
ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความใหญ่
และเป็นผู้สรรเสริญ^{๗๔}

(๒) สารสำคัญอนุโมทนา มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงหลักธรรมเครื่องสงเคราะห์ ๔ ประการ คือ ทาน (การให้), เปยยวัชชะ (เว้นจากสิ่งที่เป็นโทษ, อตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์), และสมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอในธรรมนั้น ๆ) พร้อมทั้งแสดงอานิสงส์ของธรรมเครื่องสงเคราะห์ว่า เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ (เหมือนลิมสลัก), ช่วยอุ้มชูโลก, ถึงความใหญ่ และเป็นผู้สรรเสริญ

๒) แสดงผลของการขาดหลักธรรมเครื่องสงเคราะห์ว่า ถ้าไม่มีธรรมนี้ มารดาบิดาก็จะไม่ได้รับการนับถือจากบุตร

^{๗๓}พ. (ไทย) ๒๕/๑-๑๖/๑๗-๒๐.

^{๗๔}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑.

๓.๔.๔.๑๒ เรื่อง โภชนทานานุโมทนาคาถา

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

นักปราชญ์ผู้มีปัญญา ให้อายุ ย่อมได้อายุ
ให้พละ ย่อมได้พละ ให้วรรณะ ย่อมได้วรรณะ
ให้ปฏิภาณ ย่อมได้ปฏิภาณ ให้สุข ย่อมได้สุข
ครั้นให้อายุ พละ วรรณะ สุขะ และปฏิภาณแล้ว
จะเกิดในที่ใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศในที่นั้น ๆ^{๗๕}

(๒) สาระสำคัญอนุโมทนา แสดงผลของการถวายอาหารว่า เท่ากับเป็นการให้อายุ พละ วรรณะ ปฏิภาณ และความสุข ผู้ให้อายุ พละ วรรณะ ปฏิภาณ และความสุข ย่อมได้อายุ พละ วรรณะ ปฏิภาณ และความสุข เกิดในภพภูมิใด ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน และมียศ

๓.๔.๔.๑๓ เรื่อง อาทิสุตตคาถา

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

นรชนผู้จะต้องตายเมื่อคำนึงถึงเหตุนี้ว่า
'โภคทรัพย์ เราได้บริโภคแล้ว
คนที่ควรเลี้ยง เราได้เลี้ยงแล้ว
อันตรายทั้งหลาย เราได้ข้ามพ้นแล้ว
ทักษิณามีผลสูงขึ้นไป เราได้ให้แล้ว
และพลี ๕ อย่าง เราได้ทำแล้ว
ท่านผู้มีศีลสำรวมระวัง ประพฤติพรหมจรรย์ เราได้บำรุงแล้ว
ประโยชน์ที่บัณฑิตผู้อยู่ครองเรือนปรารถนา
เราก็ได้บรรลุแล้วโดยลำดับ
กรรมที่ไม่ก่อความเดือดร้อนในภายหลัง เราก็ได้ทำแล้ว'
ชื่อว่า เป็นผู้ตั้งอยู่ในอริยธรรม
บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขาในโลกนี้
เขาตายไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์^{๗๖}

(๒) สาระสำคัญอนุโมทนา ดังนี้

๑) แสดงอริยธรรม ๗ ประการ คือ ๑) การเลี้ยงดูบุคคลที่ควรเลี้ยง ๒) การก้าวข้ามพ้นอันตรายได้แล้ว, ๓) การได้ให้ทักษิณอันมีผลสูง ๔) การทำพลีกรรม ๕ ประการ, ๕) การได้บำรุงเลี้ยงดูท่านผู้มีศีล สำรวม ระวัง ประพฤติพรหมจรรย์ ๖) การบรรลุประโยชน์สำหรับผู้อยู่ครองเรือน และ ๗) การไม่ทำกรรมที่ทำให้เดือดร้อนภายหลัง

^{๗๕}ดูคำแปลใน อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๗/๕๙.

^{๗๖}คำแปลคัมภีร์มาจาก อง.ปญจก. (ไทย) ๒๑/๔๑/๖๖.

๒) ความท่อนสุดท้ายแสดงผลของการตั้งอยู่ในอริยธรรม ๒ ประการ คือ ๑) ได้รับการสรรเสริญจากบัณฑิต ๒) ละจากโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์

๓.๔.๔.๑๔ เรื่อง ตีโรกขุททกณฺฑิ

(๑) คำอนโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

พวกเปรตพากันมาสู่เรือนของตน บ้างยืนอยู่ที่ฝาเรือน
ด้านนอกบ้าง ยืนอยู่ที่ทางสี่แพร่ง สามแพร่งบ้าง ยืนพึงอยู่ที่
บานประตู เมื่อมีข้าวและน้ำดื่มมากมาย เมื่อของเคี้ยวของ
กินถูกจัดเตรียมไว้แล้ว ญาติสักคนก็ไม่นึกถึงเปรตเหล่านั้น
ฯลฯ

ส่วนทักษิณาทานนี้แล ที่ตั้งไว้ดีแล้วในพระสงฆ์
ย่อมสำเร็จประโยชน์เกื้อกูลสิ้นกาลนานแก่หมู่ญาติที่เกิดเป็น
เปรตนั้น โดยพลันทีเดียว ญาติธรรมนี้นั้น ท่านแสดง
ออกแล้ว การบูชาญาติที่ตายไปเป็นเปรต ท่านทำอย่าง
ยิ่งใหญ่แล้วทั้งกำลังกายของภิกษุ ท่านก็เพิ่มให้แล้ว
เป็นอันว่าท่านสั่งสมบุญไว้มิใช่น้อยเลย^{๗๗}

(๒) สารสำคัญอนโมทนา ได้กล่าวไว้แล้วตอนว่าด้วยอนโมทนาในคัมภีร์
พระไตรปิฎก (ดูรายละเอียดหน้า ๑๑๑-๑๑๒)

๓.๔.๔.๑๕ เรื่อง สจฺจปานวิธฺยานุรูปคาถา

(๑) คำอนโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

คำสัตย์แลเป็นวาจาไม่ตาย
ธรรมนี้เป็นของเก่า
สัตบุรุษทั้งหลายตั้งมั่นแล้วในคำสัตย์
ทั้งที่เป็นอรรดและเป็นธรรม^{๗๘}
ศรัทธาเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจที่ประเสริฐของบุรุษในโลกนี้
ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้วนำความสุขมาให้
สัจจะเท่านั้นเป็นรสที่ดีกว่ารสทั้งหลาย
บุคคลมีความเป็นอยู่ด้วยปัญญา นักปราชญ์ทั้งหลาย
จึงกล่าวว่ามีชีวิตประเสริฐ^{๗๙}
บุคคลเชื่อธรรมของพระอรหันต์
เพื่อบรรลุนิพพาน ไม่ประมาท
มีความรอบคอบ พังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา
บุคคลผู้ทำการเหมาะเจาะไม่ทอดธุระ
ขยันหมั่นเพียร ย่อมหาทรัพย์ได้

^{๗๗} พ.พ. (ไทย) ๒๕/๑-๑๒/๑๕-๑๗.

^{๗๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๑๓/๓๑๐.

^{๗๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๗๓/๘๐.

บุคคลย่อมได้เกียรติยศเพราะความสัตย์
 บุคคลเมื่อให้ยอมผูกมิตรไว้ได้
 บุคคลอยู่ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธา
 มีธรรม ๔ ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรม จิตี จาคะ
 ละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก
 เชิญท่านถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากเหล่าอื่นดูซิว่า
 ในโลกนี้มีอะไรที่จะยิ่งไปกว่าสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ เล้า^{๘๐}

(๒) **สาระสำคัญของอุโมทนา** แสดงหลักธรรมสั้น ๆ เป็นชุด กล่าวคือ ๑) วาจาสัตย์เป็นคำไม่ตาย เป็นธรรมเก่า และมีรสเลิศกว่ารสทั้งหลาย บุคคลย่อมได้รับเกียรติเพราะคำสัตย์ ๒) ศรัทธาเป็นทรัพย์เครื่องปลื้มใจอันประเสริฐ บุคคลผู้ครองเรือนมีศรัทธา ประกอบด้วยธรรม ๔ ๓) ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้วนำสุขมาให้ ๔) ชีวิตที่ประกอบด้วยปัญญาเป็นชีวิตที่ประเสริฐ ๕) ผู้เชื่อมั่นในธรรมของพระอรหันต์ ย่อมไม่ประมาท มีความรอบคอบ ๖) ผู้ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา ๗) บุคคลทำกรณงานเหมาะสม ผู้ไม่ทอดธุระ มีความขยันหมั่นเพียร ย่อมหาทรัพย์ได้ ๘) การให้ถือเป็นการผูกมิตร

๓.๔.๔.๑๖ เรื่อง วนโรปนสูตร

(๑) **คำอุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้
 ขนเหล่าใดปลูกสวนอันน่ารื่นรมย์
 ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำ
 และให้ที่พักอาศัย
 บุญย่อมเจริญแก่ชนเหล่านั้น
 ทั้งกลางวันและกลางคืนตลอดกาลทุกเมื่อ
 ขนเหล่านั้นดำรงอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว
 ย่อมไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน^{๘๑}

(๒) **สาระสำคัญของอุโมทนา** เนื้อหาแสดงวิธีบำเพ็ญกุศลที่จะเป็นเหตุให้ได้บุญตลอดเวลา ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ปลูกสวนอันน่ารื่นรมย์ หรือปลูกป่า ๒) สร้างสะพาน ๓) ขุดสระน้ำหรือบ่อน้ำ และ ๔) ให้ที่พักอาศัย ตอนสุดท้ายแสดงเงื่อนไขประกอบว่า ถ้าผู้ทำตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไปสู่สวรรค์แน่นอน

๓.๔.๔.๑๗ เรื่อง อภิรัฐสูตรคาถา

(๑) **คำอุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้
 ขนผู้ปรารถนาอายุ วรรณะ เกียรติยศ
 สวรรค์ การเกิดในตระกูลสูง และความเพลินใจ
 พึงทำความไม่ประมาทให้มากยิ่งขึ้น
 บัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญความไม่ประมาทในการทำบุญ

^{๘๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๓-๓๕๔.

^{๘๑} คำแปล คัดมาจาก ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๗/๖๑.

บัณฑิตผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้
คือประโยชน์ในภพนี้ และประโยชน์ในภพหน้า
ผู้มีปัญญา ท่านเรียกว่า บัณฑิต
เพราะบรรลุถึงประโยชน์ทั้งสองนั้นแล้ว^๒

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** ๑) แสดงผลอันบุคคลปรารถนา ๖ ประการ คือ อายุ วรรณะ เกียรติยศ สวรรค์ การเกิดในตระกูลสูง และความเพลินใจ ๒) แสดงเหตุหรือวิธีได้มาซึ่งผลอันพึงปรารถนานั้น คือ เป็นบัณฑิต ไม่ประมาทในการทำบุญ และ ๓) แสดงผลโดยสรุปว่า หากไม่ประมาทแล้ว ย่อมยึดประโยชน์ในภพนี้ และภพหน้าไว้ได้

๓.๔.๔.๑๘ เรื่อง มนาปทายิสุตตคาถา

(๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ผู้ให้ของที่น่าพอใจ ย่อมได้ของที่น่าพอใจ
ผู้ให้ของที่เลิศ ย่อมได้ของที่เลิศ
ผู้ให้ของที่ดี ย่อมได้ของที่ดี
และผู้ให้ของที่ประเสริฐ ย่อมเข้าถึงสถานที่ประเสริฐ
นรชนใดให้ของที่เลิศ ให้ของที่ดี
และให้ของที่ประเสริฐ
นรชนนั้น จะเกิดในที่ใด ๆ
ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศในที่นั้น ๆ^๓

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** อนุโมทนามบทนี้แสดงเหตุ-ผลของการให้ลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ ๑) ให้ของที่น่าพอใจ ย่อมได้ของที่น่าพอใจ ๒) ให้ของเลิศ ย่อมได้ของเลิศ ๓) ให้ของดี ย่อมได้ของดี ๔) ให้ของประเสริฐ ย่อมถึงฐานะอันประเสริฐ ตอนสุดท้ายแสดงผลอันยิ่งสำหรับผู้ปฏิบัติเช่นนั้น คือ เกิดในที่ใด ๆ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มียศ

สรุป เนื้อหาอนุโมทนาในหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวง ดังนี้

๑) คำอนุโมทนาที่ปรากฏในหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวง ส่วนหนึ่งคัดลอกมาจากพระไตรปิฎก และอรรถกถาซึ่งเป็นคำอนุโมทนามาแต่เดิม แต่บางส่วนก็พิจารณาเห็นว่า มีคาถาในพระไตรปิฎก และอรรถกถาอีกส่วนหนึ่งที่เนื้อหาเหมาะสม จึงคัดเอามาใช้เป็นบทอนุโมทนา โดยมีการแต่งเสริม หรือตัดทอนตามความเหมาะสม

๒) เนื้อหาโดยภาพรวมคำอนุโมทนาในสวดมนต์ฉบับหลวง ส่วนที่คัดมาจากบทอนุโมทนาเดิมก็ยังคงมีความหมายเหมือนเดิมตามนัยพระไตรปิฎก และอรรถกถาที่ได้กล่าวมาแล้ว

๓) ส่วนที่คัดมาเพิ่มเติม แต่งเสริมบางส่วนยังคงมีเนื้อหาเชิงพรรณนาตามนัยอนุโมทนาเดิม แต่บางส่วนก็มีท่วงทำนองไปในลักษณะประสิทธิ์ประสาทพรมากยิ่งขึ้น เช่น บทอนุโมทนาเรื่อง ปรีตตรณปาฐ

^๒คำแปล คัดมาจาก อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๓/๖๙.

^๓คำแปล คัดมาจาก อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๗๒.

๔) ส่วนที่แต่งขึ้นใหม่ เช่น มงคลจักรวาลน้อย มีเนื้อหาแตกต่างจากที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถาอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะการใช้ถ้อยคำเชิงแสดงความปรารถนา อ่อนน้อม หรือบังคับอย่างใดอย่างหนึ่ง

๓.๔.๕ เนื้ออนุโมทนาจากมนต์พิธีฉบับ พระครูอรุณธรรมรังษี (เอี่ยม สิริวณฺโณ)

อนุโมทนาจากมนต์พิธีฉบับพระครูอรุณธรรมรังษี (เอี่ยม สิริวณฺโณ) มีเนื้อหาอนุโมทนา ๑๓ เรื่อง ได้แก่ อนุโมทนาสามัญ, มงคลจักรวาลน้อย, มงคลจักรวาลน้อย (ย่อ), เกณียาอนุโมทนาคาถา, กาละทานะสูตรคาถา, ทิโรกฺขทะกัณฐะปัจฉิมภาค, อัคคัปปะสาทะสูตรคาถา, โภชะนะทานาอนุโมทนาคาถา, อาภานาภียะปะริตตัง (ย่อ), เทวะตาทิสสะทักขิณานุโมทนาคาถา, เทวะตาทิสัมมันตะนะคาถา, อาทิสะสูตรคาถา, และ วิหาระทานะคาถา

สาระสำคัญ ในจำนวนนี้ มีจำนวน ๑๑ เรื่องที่มีเนื้อหาซ้ำกับหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวง คือ อนุโมทนาสามัญ, มงคลจักรวาลน้อย, เกณียาอนุโมทนาคาถา, กาละทานะสูตรคาถา, ทิโรกฺขทะกัณฐะปัจฉิมภาค, อัคคัปปะสาทะสูตรคาถา, โภชะนะทานาอนุโมทนาคาถา, เทวะตาทิสสะทักขิณานุโมทนาคาถา, เทวะตาทิสัมมันตะนะคาถา, อาทิสะสูตรคาถา, และ วิหาระทานะคาถา

เนื้อหาคำอนุโมทนาเหล่านี้ เหมือนกับที่ได้กล่าวไว้แล้ว จึงไม่นำมากล่าวในที่นี้อีก จะคงกล่าวเฉพาะส่วนที่ไม่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และในหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวงเท่านั้น ดังนี้

๓.๔.๕.๑ มงคลจักรวาลน้อย (ย่อ)

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ด้วยอานุภาพแห่งพระรัตนตรัย ด้วยเดชแห่งพระรัตนตรัย
ทุกข์ โรค ภัย เวร ความเศร้าโศก อุปัทวันตรายต่าง ๆ เป็น
อันมาก จงพิณาศไปอย่าให้มีเหลือ ขอชัยชนะและความ
สำเร็จ ทรัพย์ ลาภ ความสวัสดิ์ ส่วนแห่งความสุข กำลัง
สิริ อายุ วรรณะ โภคทรัพย์ ความเจริญ ยศศักดิ์ พร้อมทั้ง
ความมีอายุยืน (อายุ ๑๐๐ ปี) ความสำเร็จแห่งชีวิต
จงบังเกิดมีแก่ท่าน^{๔๔}

(๒) สาระสำคัญอนุโมทนา แสดงความปรารถนาให้สำเร็จผล โดยอ้างอานุภาพพระรัตนตรัย เพื่อประโยชน์ ๒ ประการ คือ ๑) ให้ทุกข์ โรค เวร ภัย ความเศร้าโศก อุปัทวันตรายต่าง ๆ จงพิณาศไป ๒) ให้ชัยชนะ ความสำเร็จ ทรัพย์ ลาภ ความสวัสดิ์ ส่วนแห่งความสุข กำลัง สิริ อายุ วรรณะ โภคทรัพย์ ความเจริญ ยศศักดิ์ ความมีอายุยืน จงบังเกิดมี

๓.๔.๕.๒ อาภานาภียะปะริตตัง (ย่อ)

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ขอให้ท่านจงเป็นผู้พ้นจากโรคทั้งปวง
ขอให้ท่านจงเป็นผู้ห่างไกลจากความเดือดร้อนทั้งปวง
ขอให้ท่านจงเป็นผู้กล่าวล่วงเวรทั้งปวง

^{๔๔}ถอดความโดยผู้วิจัย.

ทั้งขอให้ความสนิทแห่งกิเลสจงมีแก่ท่าน
 ขอเสนียดจัญไรทั้งปวงจงพินาศไป
 ขอโรคทั้งปวงจงฉิบหายไป อันตรายทั้งหลาย
 อย่าได้มีแก่ท่าน ขอให้ท่านจงมีความสุข และมีอายุยืน
 ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ
 ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้มีปกติอ่อนน้อมแก่ผู้ใหญ่เป็นนิตย์^{๔๔}

(๒) **สาระสำคัญอนุโมทนา** มีรายละเอียดดังนี้

๑) แสดงแนวทางปฏิบัติว่า ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้มีปกติอ่อนน้อมแก่ผู้ใหญ่เป็นนิตย์

๒) แสดงการตั้งจิตปรารถนาหลายประการ กล่าวคือ ๑] แสดงความปรารถนาให้พ้นจากโรค ความเดือดร้อน เเว ความเสนียดจัญไร อันตรายทั้งปวงจงผ่านพ้น หรือพินาศไป ๒] แสดงความปรารถนาขอหมดกิเลส ๓] แสดงความปรารถนาขอให้มีความสุข และมีอายุยืน

สรุป เนื้อหาอนุโมทนาจากมนต์พิธีฉบับ พระครูอรุณธรรมรังษี (เอี่ยม สิริวัฒนโณ) ดังนี้

๑) เนื้อหาคำอนุโมทนาในหนังสือมนต์พิธีฉบับพระครูอรุณธรรมรังษี (เอี่ยม สิริวัฒนโณ) เนื้อหาสาระสอดคล้องกับหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวง ส่วนที่คัดมาจากคำอนุโมทนาเดิมในพระไตรปิฎก อรรถกถา หรือส่วนที่คัดเพิ่มเติมมาภายหลัง ยังคงหลักการเดิม คือมีทั้งส่วนที่เป็นคำสอน การตั้งจิตปรารถนาดีต่อผู้รับ

๒) เนื้อหาส่วนที่แต่งขึ้นมาใหม่ มุ่งเน้นไปในทางตั้งจิตปรารถนา และอวยพรให้พ้นจากสิ่งที่เป็นอุปมงคล และได้รับสิ่งที่เป็นมงคล หรือความดีงามทั้งหลาย

๓.๔.๖ อนุโมทนาจากหนังสือความทรงจำ, พบเนื้อหาอนุโมทนา ๒ เรื่อง ดังนี้

๓.๔.๖.๑ เรื่อง สุขากิยาจะนะคาถา

(๑) **คำอนุโมทนา** มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

สิ่งใด ๆ ที่ท่านกล่าวไว้เพื่อเป็นมงคลแก่เหล่าเทวดาและมนุษย์
 ด้วยอานุภาพสิ่งนั้น ๆ ขอความสุขจงบังเกิดมีในราชสกุล
 เทวดาอารักษ์ใด ๆ ซึ่งสถิตอยู่ในที่นั้น ๆ
 เทวดาเหล่านั้นทั้งปวงอันข้าพเจ้าบูชาแล้วด้วยธรรมทานนี้
 จงประสบความเจริญทุกเมื่อ จงมีความสุข ไม่มีภัย
 เทวดาทั้งปวงเหล่านั้นจงอย่าประมาทในเราทั้งหลาย
 จงตามรักษาเราทั้งหลายทุกเมื่อ
 กุศลอันใดที่พวกเราผู้กล่าวอยู่ได้สั่งสมไว้เป็นอันมาก
 ขอเทวดาจงอนุโมทนากุศลอันนั้น
 ขอจงดำรงอยู่สืบกาลนาน
 ขอเหล่าสัตว์ทั้งที่เป็นชลาพุชะ อมนุษย์ะ สังเสทชะ

^{๔๔} ถอดความโดยผู้วิจัย.

และโอปปาติกะทั้งหลาย จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เศร้าโศก
ปราศจากอันตราย จงประสพสิ่งที่ไม่มิโทษ
อย่าได้ถึงสิ่งที่เป็นโทษทั้งหลายเลย
ขอพระศาสนาแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ซึ่งแสดงทางแห่งความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย
ผู้เจียไสตสดับ จงดำรงอยู่ในโลกนี้ตราบนานเท่านาน
แม้นามว่า “พุทธะ” ของศาสดาผู้เป็นโลกเชษฐ
ผู้มีธรรมอันแสดงไว้โดยชอบแล้ว ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ยังเป็นไปอยู่ตราบใด
ขอเหล่านั้นทั้งหมด จงเป็นผู้เลื่อมใสพระพุทธศาสนา
ขอฝนจงหลังธาราตกลงมาในฤดูกาลโดยชอบ
ขอฝนจงนำความสำเร็จมาสู่พื้นปฐพี
เพื่อความเจริญแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย
มารดา บิดาย่อมรักษาบุตรที่เกิดในตนเป็นนิตยฉันท
ขอพระราชางปกรองประชาชนโดยธรรมทุกเมื่อฉันทนั้น^{๔๖}

(๒) **สาระสำคัญ** เนื้อหาอนุโมทนาเริ่มต้นด้วยการตั้งจิตปรารถนาให้ราช
สกุลจงมีความสุข ขอให้เทวดาที่สิงสถิตอยู่ในที่นั้น ๆ จงอย่าได้ประมาท จงช่วยปกปักรักษาเหล่า
มนุษย์ทั้งหลายที่ได้บูชาแล้วด้วยธรรมทาน ขอเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายจงอย่าได้มีเวรภัยต่อกัน ให้
พระศาสดาดำรงอยู่สืบกาลนาน และขอให้พระราชางปกรักรักษาหมู่ประชาโดยธรรมเหมือนมารดา
ปกปักรักษาบุตรที่เกิดแต่อก^{๔๗}

๓.๔.๖.๒ เรื่องคาถาพระราชทานพรของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว

(๑) คำอนุโมทนา มีเนื้อหาภาษาไทย ดังนี้

ขอ कुमारนี้จงมีความสุขในกาลทุกเมื่อ कुमारนี้จงมีนามว่า ดิศวร कुमार โดย
นามนิยม ขอ ดิศวร कुमारนี้ จงได้ซึ่งชนมายุยืน ดำรงอยู่ตลอดกาลนาน ขอจงได้ซึ่งวรรณผิวกาย
อันผ่องใส และจงได้วรรณคุณความสรรเสริญเป็นนิรันดร์ ขอจงได้ซึ่งสุขกายสุขใจเป็นนิกาล จง
ได้ซึ่งกำลังกายอันแก่กล้า ทั้งให้มีกำลังสติปัญญาครอบตลอดกิจการทั้งปวง และให้ฉลาดใน
ปฏิภาณโวหารกล่าวคำได้ตอบในที่ประชุมชน ขอให้ ดิศวร कुमार มีอิสสรยศ บริวารยศ ปราภ
ปราภฏด้วยมหิทธิศักดิ์ตาเดชาานุภาพมาก ขอให้ มีชนมชีพยืนนานพอเพียงควรแก่กาล

อนึ่ง ขอให้ ดิศวร कुमार พึงรักษาไว้ซึ่งสกุลวงศ์ให้ดำรงยืนยาว และพึงรักษาไว้
ซึ่งจรรยา คือ ความประพฤติชอบธรรมสุจริต พึงได้ชัยชนะปัจเจกมิตรในที่ทั้งปวง

อนึ่ง ขอให้ कुमार บุตรของเรา อันมีนามว่า ดิศวร कुमार ผู้เป็นบุตรชุนีนี้ จงมี
ฤทธานุภาพในการทั้งปวง

^{๔๖} ถอดความโดยผู้วิจัย.

^{๔๗} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาธรรมราชานุภาพ, ความทรงจำ, (พิมพ์ในงานครบรอบวันสิ้นพระชนม์ ๓ ปี ๑
ธันวาคม ๒๔๘๙), หน้า ๖๖.

ขอพระรัตนตรัยทั้งสาม คือ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า จงเป็นที่พึ่งแก้ศัตรูภูมรนั้น และจงรักษาศัตรูภูมรนั้นโดยชอบ ในกาลทุกเมื่อ เทอญ^{๘๘}

(๒) **สาระสำคัญ** เนื้อหาเป็นการตั้งจิตปรารถนาให้มีความสุขในกาลทุกเมื่อ มีพระชนมายุยืน ขอจงได้ซึ่งวรรณผิวกายอันผ่องใส และจงได้วรรณคุณความสรุเสริญเป็นนินนตร์ ขอจงได้ซึ่งสุขกายสุขใจเป็นนิจกาล จงได้ซึ่งกำลังกายอันแก่ล้าช้า ทั้งให้มีกำลังสติปัญญารรอบตลอดกิจการทั้งปวง และให้ฉลาดในปฏิกาณโวหารกล่าวคำโต้ตอบในที่ประชุมชน ขอให้มโหสิสรยศ บริวารยศ ปรากฏปรากฏด้วยมหิทธิศักดาเดชาภาพมาก ขอให้มโหสิชนมชีพยืนนานพอเพียงควรแก่กาล

บาทสุดท้ายได้ขอให้พระรัตนตรัยทั้งสาม คือ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า จงเป็นที่พึ่ง และจงรักษาพระภูมรนั้นโดยชอบ ในกาลทุกเมื่อ

สรุป เนื้อหาอนุโมทนาจากหนังสือความทรงจำดังนี้

๑) เนื้อหาอนุโมทนาในหนังสือ ความทรงจำ แต่งขึ้นใหม่ทั้งหมด มีจุดมุ่งหมายเฉพาะ ปัจจุบันไม่ได้ใช้เป็นคำอนุโมทนา

๒) เนื้อหาอนุโมทนา ไม่ได้กล่าวถึงหลักธรรมใด ๆ นอกจากตั้งจิตปรารถนา อวยพร และแสดงความปรารถนาดี โดยมีสาระสำคัญยังอยู่ที่ขอให้เป็นประสบสิ่งที่ดั่งาม หรือสิ่งที่ดีงามขึ้น ขณะเดียวกันก็ขอให้สิ่งที่ไม่พึงปรารถนาทั้งหลายอย่าได้มากล้ากราย

๓.๕ สรุปท้ายบท

จากตัวอย่างเนื้อหาอนุโมทนาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา จำนวน ๓๐ เรื่อง และเนื้อหาอนุโมทนาในสังคมไทย ๕๓ เรื่อง ตัดส่วนที่ซ้ำกัน และส่วนที่ไม่ปรากฏรูปอนุโมทนาแล้วคงเหลือ ๓๔ เรื่อง สรุปได้ว่า

เนื้อหาอนุโมทนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในคัมภีร์พระไตรปิฎก มุ่งเน้นแนะนำสั่งสอนหลักธรรมเป็นหลัก เพราะจากหลักฐานอนุโมทนาที่พบทั้งหมด ไม่มีแม้แต่ว้อย่างเดียวที่มุ่งอวยพรให้หายได้ หรือประสบในสิ่งที่ปรารถนา

ในส่วนคัมภีร์อรรถกถา เนื้อหาอนุโมทนายังคงรักษาหลักการเหมือนอย่างทีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก แต่ก็มีตัวอย่างเนื้อหาอนุโมทนา จำนวน ๕ เรื่อง จากตัวอย่าง ๑๗ เรื่องที่มีลักษณะเป็นการอวยพร ซึ่งในจำนวน ๕ เรื่องนี้ ก็เป็นเพียงประโยค หรือวลีสั้น ๆ ในรูปร้อยแก้ว ถือเป็นคำอนุโมทนาเฉพาะบุคคล

ขณะที่เนื้อหาอนุโมทนาในสังคมไทย ส่วนที่คัดลอกมาจากคำอนุโมทนาในคัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถาเดิม ยังคงเนื้อหาในเชิงแนะนำสั่งสอนไว้ แต่ก็มีบางส่วนที่อาจารย์รุ่นหลังคัดมา มีเนื้อหาในเชิงอวยพรให้เป็นอย่างนั้น อย่างนี้ตามความประสงค์ของทายาทผู้เป็นเจ้าของทาน

นอกจากนี้ยังพบอีกว่า มีเนื้อหาอนุโมทนาบางส่วนที่อาจารย์รุ่นหลังแต่งขึ้นใหม่ ซึ่งส่วนที่แต่งขึ้นใหม่นี้ ส่วนใหญ่มีเนื้อหาไปในเชิงอวยพร หรือประสิทธิ์ประสาทพรในลักษณะต่าง ๆ เช่น การขอให้มีความสุข ความเจริญ ขอให้ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ ตลอดจนอันตรายต่าง ๆ โดยเนื้อหาอนุโมทนาบางบท มีการอ้างเอาอานุภาพพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตลอดจนเหล่าเทวดา และสิ่ง

^{๘๘} สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, ความทรงจำ, หน้า ๕-๖.

ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาเป็นพลังเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามที่ปรารถนา ซึ่งการอ้างในลักษณะดังกล่าวนี้ จะไม่พบจากเนื้อหาอนุโมทนาในพระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถา

อนึ่ง การอนุโมทนาในสังคมไทย ยังมีการกำหนดไว้ในระเบียบพิธีเพื่อเป็นแนวปฏิบัติ ชัดเจนว่า บทอนุโมทนาใดใช้ในกรณีใด และถูกบรรจุไว้เป็นหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมของคณะสงฆ์ โดยอยู่ในหมวดศาสนพิธี ประเด็นนี้ก็ถือเป็นพัฒนาการทางด้านพิธีการเกี่ยวกับการอนุโมทนาอีกลักษณะหนึ่ง